

TØRKLÆDE, TRO OG TOLKNING

En tekstmosaik til undervisning og selvstudium - fra Folkekirke og Religionsmøde
Redigeret af Kristen Skriver Frandsen

Med jævne mellemrum dukker debatten om det muslimske tørklædes betydning op i en dansk sammenhæng. Ofte tager debatten afsæt i en konkret problemstilling og giver anledning til en debat om værdier, tro, forholdet mellem religion og politik og eventuelt hvilke politiske konsekvenser, man skal drage af den konkrete sag.

"Tørklæde, tro og tolkning" er en tekstmosaik, der giver et overblik over tørklædedebatten i maj/juni 2008. I den konkrete sag blev det diskuteret, om dommere i danske retssale kan bære tørklæde. Debatten tog for alvor fart efter Dansk Folkeparti udsendte en plakat med en burka-klædt dommer. Plakaten var en reaktion mod et notat fra domstolsstyrelsen, som fastslog at der ikke er noget til hindre for, at en dommer bærer tørklæde af religiøse grunde i danske retssale. Debatten blussede op igen i februar 2009, og denne debat præsenteres også i "Tørklæde, tro og tolkning".

Materialet indeholder desuden en af konklusionerne på det europæiske forskningsprojekt "Veil". Forskningsprojektet undersøger, hvordan forskellige europæiske lande har forholdt sig til tørklædet. Konklusionen på forskningsprojekt peger på en sammenhæng mellem den måde, kirke og stat er organiseret i forhold til hinanden og den politisk-kulturelle reaktion på tørklædet i et givet land.

"Tørklæde, tro og tolkning" er en tekstmosaik, der gør det muligt at diskutere politiske, religiøse og kulturelle holdninger i forhold til tørklædet. Teksterne fra 2008 og 2009 suppleres med enkelte tidligere tekster om samme emne samt andre tekster, som kan nuancere billedet af sammenhængen mellem tro og kulturelt udtryk.

Tørklædet har en meget kompleks symbolværdi. Ved hjælp af "Tørklæde, tro og tolkning" er det muligt at få viden om og diskutere en række spørgsmål, f.eks.:

- Hvad påbyder koranen mht. brug af tørklæde?
- Hvilke muslimske tolkninger findes der?
- Er tørklædet et tegn på undertrykkelse eller et frihedssymbol?
- Er hovedbeklædning omtalt i bibelen?
- Hvordan forholder den kristne sig til de bibelske normer?
- Kan en dansk kultur tolerere religiøse symboler i det offentlige rum?
- Kan en dansk kultur acceptere religiøst funderede normer?

Materialet rummer også metodeovervejelser for brug i en undervisnings-/samtalesammenhæng som placerer "Tørklæde, tro og tolkning" i hhv. en gymnasie- og kirkesammenhæng.

Materialet kan printes eller læses online. Ved onlinelæsning er der ved tekstuddrag links videre til hele teksten, i de tilfælde, hvor der er tale om citater fra hjemmesider, eller hvor hele teksten også findes på en hjemmeside. Bagest i det trykte materiale er alle link og referencer anført.

Ideen til at samle stoffet i "Tørklæde, tro og tolkning" er udsprunget af interessen for spørgsmålet blandt elever på en række gymnasier, som deltog i Folkekirke og Religionsmødes "Samtalecaféer om islam og kristendom" i 2008 og 2009.

I dele af Danmark og i nogle befolkningsgrupper ville det i slutningen af 1800-tallet have været uanstændigt eller i hvert fald underligt for kvinder, at færdes offentligt uden tørklæde.
Anna Ancher: Missionsmøde ved fyrbakken (1903).

Andre syntes bestemt ikke de behøvede at følge Paulus formaning om at kvinder bør tildække deres hår i menighedens forsamling.
Michael Ancher: Dåb i Skagens kirke (1883)

Oversigt og indhold

Bibelen

- Kvinder skal have hovedet tildækket
- Kvinder skal være ærbart klædt
- Det kommer ikke an på at være mand eller kvinde
- Etikens begrundelse og motivation

Koranen

- De må kun fremvise deres pryde for deres ægtemænd
- Kvinder skal trække noget af overklædningen ned
- Etikens begrundelse og motivation

Dommerembede og tørklæde

- Notat om adfærd og personlig fremtræden ved Danmarks Domstole
- Dommertørklædet og de to regimente
- Kultur - hvorfra?

Kvindesyn og seksualitet

- Blufærdighed, beskyttelse eller underordning
- Forbud er overgreb
- Tørklæde eller ej
- Koranen skelner mellem rene og urene kvinder via tørklædet
- Unge har brug for et tørklædeforbud
- Kultur - hvorfra?

Politiske aspekter i tørklædedebatten

- Tørklæde og frisind
- I religionsfrihedens navn
- Værdidebatten handler om den personlige frihed til at bære tørklæde

Tørklædedebatten - ny runde, januar 2009

- En række indlæg i debatten
- Forskningsprojektet VEIL

Bilag - uforkortede tekster

- 4 interviews fra JyskeVestkysten d. 1 juni 2008
- Dommertørklædet og de to regimente
- Den, der lever "skjult", lever i fred
- Måder at møde andre på

Metodeovervejelser

- To læsestrategier
- Brug af materialet i en studiegruppe i sognet eller anden kirkelig sammenhæng
- Kilder og andre referencer

Tekstoversigt

Anstændig mode - se side x

Den lilla ble fra 1970'rne - se side x

Basistekster - Bibelen

Den første gruppe tekster er hentet fra bibelen og viser, at beklædningsregler kan have særdeles komplekse begrundelser. Man kan diskutere, om Paulus' "lighedsparagraf" [tekst 1.2] står over hans mere konkrete, men i øvrigt ligeså teologisk begrundede anvisninger på forholdet mellem mand og kvinde og deres adfærd i tekst 1.1. Ud fra den anden gruppe tekster [teksterne 1.6 til 1.10] kan man diskutere, hvad der er den overordnede norm for den kristnes handlinger, og hvordan forholdet er mellem frihed, kærlighed og hensyn. Teksterne 1.12-1.14 er meget konkrete anvisninger på forholdet mellem mand og kvinde. Teksterne kan diskuteres ud fra den overordnede norm om kærlighed, og kan i øvrigt sammenlignes med koranens normer og vejledning. Tekst 4.14 (tekstgruppen "Kvindesyn og seksualitet") diskuterer, om Paulus' meninger om adfærd gælder den kristne i dag.

Kvinder skal have hovedet tildækket, når de beder og taler profetisk

Men jeg vil have, at I skal vide, at Kristus er hver mands hoved, manden er kvindens hoved, og Kristi hoved er Gud. Enhver mand, der beder eller taler profetisk med noget på hovedet, bringer skam over sit hoved. Men enhver kvinde, der beder eller taler profetisk med utildækket hoved, bringer skam over sit hoved; hun kunne lige så godt have raget håret af. Ja, for hvis en kvinde ikke tildækker sit hoved, kan hun lige så godt lade sig klippe. Men da det nu regnes for en skam, når en kvindes hår er klippet, eller hendes hoved er raget, skal hun have hovedet tildækket. Men en mand behøver ikke at have noget på hovedet, for han er Guds billede og afglans. Men kvinden er mandens afglans. For manden kom ikke fra kvinden, men kvinden fra manden, og manden blev ikke skabt for kvindens skyld, men kvinden for mandens skyld. Derfor må kvinden af hensyn til englens have noget på hovedet som tegn på myndighed. Dog, i Herren er kvinden intet uden manden og manden intet uden kvinden; for ligesom kvinden kom fra manden, bliver manden til ved kvinden; men alt er fra Gud. Døm selv! Sømmer det sig, at en kvinde beder til Gud med utildækket hoved? Lærer ikke naturen selv, at det er vanærende for en mand at have langt hår, mens det er ærefuldt for en kvinde at have langt hår? Hun har jo fået håret som et slør. Der er måske nogen, som har lyst til at strides om dette; men vi har ingen sådan skik, og Guds menigheder heller ikke.

1. Korintherbrev 11,3-16

[Tekst 1.1]

Kvinder skal være ærbart klædt

"Ligeledes vil jeg, at kvinder skal være ærbart og ikke prangende klædt, deres pynt skal ikke være kunstfærdige håropsætninger og guld eller perler eller dyrt tøj, men gode gerninger, som det sømmer sig for kvinder, der vedkender sig deres gudsfrygt."

1. Timotheusbrev 2,9-10

[Tekst 1.3]

Ærbarhed i Gammel Testamente

I GT må en mand ikke ses nøgen (en kvinde næppe heller!): Jfr fortællingen om Noas sønner og deres måde at tackle hans nøgenhed på. 1. Mosebog 9,19-27 – som udover at fortælle om semittens dybe blufærdighed også for udtalt en dom over nabofolkens (kanaanæernes) mere seksuelt betonedede religionsdyrkelse. På samme måde må man ikke blotte sit køn over trin på vej op til et alter bygget til Gud. (2. Mosebog 20,27) – og Moses forordner linnedbukser til præsterne til at skjule deres kønsdele (2. Mosebog 28,42) [Tekst 1.4]

Jødedom

Rabbinerne krævede at kvinderne skulle være tilslørede, når de gik udendørs, mens misjna kun forlanger dette, når kvinderne lever blandt arabere.

Gads Danske Bibelleksikon, beklædning side 203

[Tekst 1.5]

Det kommer ikke an på at være mand eller kvinde

Alle I, der er døbt til Kristus, har jo iklædt jer Kristus. Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus, og hører I Kristus til, er I også Abrahams afkom, arvinger i kraft af Guds løfte.

Galaterbrevet 3,27-29

[Tekst 1.2]

Eksempler på etikkens begrundelse og motivation i Ny Testamente

Gud har elsket os

Deri består kærligheden: ikke i at vi har elsket Gud, men i at han har elsket os og sendt sin søn som et sonoffer for vore synder. Mine kære, når Gud har elsket os således, skylder vi også at elske hinanden

1. Johannesbrev 4,10-11

[Tekst 1.6]

Alt er tilladt

Alt er tilladt mig, men ikke alt gavner. Alt er tilladt mig, men jeg skal ikke lade noget få magt over mig. Maden er til maven, og maven til maden, og begge dele vil Gud lade forgå. Legemet er ikke til utugt, men er til for Herren, og Herren for legemet, og Gud oprejste Herren og vil oprejse os ved sin kraft. Ved I ikke, at jeres legemer er Kristi lemmer? Skal jeg da gøre Kristi lemmer til en skøges lemmer? Aldeles ikke! Eller ved I ikke, at den, der binder sig til en skøge, er ét legeme med hende? – det hedder jo: »De to skal blive ét kød.« Men den, der binder sig til Herren, er én ånd med ham. Hold jer fra utugt! Al anden synd, som et menneske begår, er uden for legemet, men den, der lever utugtigt, synder mod sit eget legeme. Eller ved I ikke, at jeres legeme er et tempel for Helligånden, som er i jer, og som I har fra Gud? I tilhører ikke jer selv, for I blev købt dyrt. Ær derfor Gud med jeres legeme!

1. Korintherbrev 6,12-20

[Tekst 1.7]

Alt er tilladt (2)

Alt er tilladt, men ikke alt gavner. Alt er tilladt, men ikke alt bygger op. Søg ikke det, som er til bedste for jer selv, men det, som er til bedste for andre. Alt, hvad der sælges på kødtorvet, kan I spise med god samvittighed uden at undersøge, om det er offerkød. For jorden med alt, hvad den rummer, tilhører Herren. Hvis I bliver indbudt af ikke-troende, og I siger ja, kan I med god samvittighed spise alt, hvad der sættes på bordet, uden at undersøge, hvad det er. Men hvis nogen siger til jer: »Det er offerkød,« må I ikke spise det, af hensyn til ham, der sagde det, og for samvittighedens skyld; jeg mener hans samvittighed, ikke jeres egen. For hvorfor skal den frihed, jeg har, dømmes af en andens samvittighed? Hvis jeg deltager med taknemlighed, hvorfor skal jeg så høre ilde for noget, jeg takker for? Enten

Gammel Testamente

Livets og dødens vej

Se, jeg stiller dig i dag over for livet og lykken, døden og ulykken. Hvis du lytter til Herren din Guds befalinger, som jeg giver dig i dag, og elsker Herren din Gud, vandrer ad hans veje og holder hans befalinger og love og retsregler, da skal du leve og blive talrig, og Herren din Gud vil velsigne dig i det land, du skal ind og tage i besiddelse.

5. Mosebog 30,15-16

[Tekst 1.11]

Ny Testamente

Et lystent blik

I har hørt, at der er sagt: »Du må ikke bryde et ægteskab. Men jeg siger jer: Enhver, som kaster et lystent blik på en andens hustru, har allerede begået ægteskabsbrud med hende i sit hjerte. Fra Jesu bjergprædiken,

Matthæusevangeliet 5,27-28

[Tekst 1.12]

Om skilsmisse

Der er sagt: »Den, der skiller sig fra sin hustru, skal give hende et skilsmissebrev.« Men jeg siger jer: Enhver, som skiller sig fra sin hustru af anden grund end utugt, forvolder, at der begås ægteskabsbrud med hende, og den, der gifter sig med en fraskilt kvinde, begår ægteskabsbrud. Fra Jesu bjergprædiken

Matthæusevangeliet 5,31-32

[Tekst 1.13]

I altså spiser eller drikker, eller hvad I end gør, skal I gøre alt til Guds ære. Væk ikke anstød, hverken hos jøder eller grækere eller i Guds menighed. Selv prøver jeg altid at være alle til behag og søger ikke mit eget bedste, men de andres, for at de kan frelses. Efterlign mig, ligesom jeg efterligner Kristus!

1. Korintherbrev 10,23-33 og 11,1

[Tekst 1.8]

Sabbatten er til for menneskets skyld

Og Jesus sagde til dem: »Sabbatten blev til for menneskets skyld, og ikke mennesket for sabbattens skyld.

Markusevangeliet 2,27

[Tekst 1.9]

Alle bud kan sammenfattes i ”Du skal elske din næste”

Vær ingen noget andet skyldig end at elske hinanden; for den, der elsker andre, har opfyldt loven. Budene: »Du må ikke bryde et ægteskab; du må ikke begå drab; du må ikke stjæle; du må ikke begære,« og et hvilket som helst andet bud, sammenfattes jo i dette bud: »Du skal elske din næste som dig selv.« Kærligheden gør ikke næsten noget ondt. Kærligheden er altså lovens fylde.

Romerbrevet 13,8-10

[Tekst 1.10]

Basistekster

- Koranen

De to første tekster [teksterne 2.1 og 2.2], er de tekster fra koranen, der sædvanligvis henvises til som begrundelse for, at troende muslimske kvinder skal gå med tørklæde. I tekstgruppen ”Kvindesyn og seksualitet” kan man se, at muslimer ikke fortolker teksterne ens.

Ud fra teksterne 2.5-2.8 kan man belyse, hvordan den etiske handling motiveres i koranen. Det er også muligt at sammenligne dem med de tilsvarende tekster fra Det nye Testamente [teksterne 1.6f]. Man kan ikke finde en parallel i islam til det kristne dilemma mellem frihed, kærlighed og hensyn [teksterne 1.7-1.8]. I protestantisk religionskritik af islam hævdes det ofte, at etikken i islam motiveres ud fra forestillingen om løn og straf. Denne forestilling kan diskuteres ud fra teksterne, og endvidere er det muligt at nuancere synsvinkelen gennem tekst 2.5. og en sammenligning med citatet fra 1. Johannesbrev [tekst 1.6].

De må kun fremvise deres pryde for deres ægtemænd

Sig til de troende kvinder, at de skal holde øjnene for sig selv og vogte over deres køn; de må ikke fremvise deres pryde, bortset fra det deraf, der er synligt, og de skal lægge deres hovedslør hen over deres halsudskæring. De må kun fremvise deres pryde for deres ægtemænd, deres fædre og deres svigerfædre, deres sønner og deres ægtemænds sønner, deres brødre og deres brødres og søstres sønner, deres kvinder, deres slavinder, mandlige tjenere uden kønsdrift og børn, der intet ved om kvinders private kropsdele. De må ikke

Om skilsmisse i menigheden

De gifte byder jeg, dog ikke jeg selv, men Herren, at en kvinde ikke må skille sig fra sin mand – men er hun blevet skilt, skal hun forblive ugift eller også forlige sig med sin mand – og en mand må heller ikke skille sig af med sin hustru.

Til de øvrige siger jeg, ikke Herren: Har en broder en ikke-troende hustru, og hun gerne vil blive boende sammen med ham, skal han ikke skille sig af med hende. Og har en kvinde en ikke-troende mand, og han gerne vil blive boende sammen med hende, skal hun ikke skille sig af med ham. For en ikke-troende mand er helliget ved sin hustru, og en ikke-troende hustru ved broderen; ellers ville jeres børn jo være urene, men nu er de hellige. Men vil den ikke-troende ægtefælle skilles, så lad det ske; en broder eller en søster er ikke bundet i sådanne tilfælde. Til fred har Gud kaldet jer. For hvordan kan du vide, kvinde, om du kan frelse din mand? Eller hvordan kan du vide, mand, om du kan frelse din hustru?

1. Korintherbrev 7,10

[Tekst 1.14]

Hadith

Berettet af profetens (GfmbH) hustru Aisha: ”Asma, Abu Bakr’s datter, kom til Guds budbringer (GfmbH) i nogle tynde klæder. Guds budbringer vendte sit blik fra hende og sagde: O Asma, når en pige er i menstruationsalderen, er det ikke passende for hende at vise sin krop, bortset fra det og det. Han pegede på ansigtet og hænderne”.

Hadith, Abû Dâwûd

[Tekst 2.3]

stampe med fødderne, så man får nys om den pryde, som de holder skjult. Omvend jer alle til Gud, I troende! Måske vil det gå jer godt! (I vers 30 opfordres mændene til at holde deres blik for sig selv)

Sura 24,31

[Tekst 2.1]

Kvinder skal trække noget af overklædningen ned

Profet! Sig til dine hustruer og dine døtre og til de troendes kvinder, at de skal trække noget af deres overklædning ned over sig. Således vil de lettest blive genkendt og ikke blive forulempet. Gud er tilgivende og barmhjertig...dine døtre skal trække noget af deres overklædning ned over sig.

Sura 33,59

[Tekst 2.2]

Eksempler på etikkens begrundelse og motivation i Koranen

Det gode, I gør, vil I genfinde hos Gud

Læs derfor op, hvad der falder let! Hold bøn, giv almisser og giv Gud et smukt lån! Det gode, som I lægger op til jer selv, vil I genfinde hos Gud, som en bedre og vældigere løn. Bed Gud om tilgivelse! Gud er tilgivende og barmhjertig.

Sura 73,20

[Tekst 2.4]

Gør godt, ligesom Gud har gjort godt mod dig

Stræb efter den hinsidige bolig med det, som Gud har givet dig, men glem ikke din andel i denne verden! Gør godt, ligesom Gud har gjort godt mod dig! Stræb ikke efter fordærv på jorden! Gud elsker ikke dem, der skaber fordærv.”

Sura 28,77

[Tekst 2.5]

Retledt af deres Herre

Dette er det vise skrifts tegn som en retledning og barmhjertighed for dem, der handler godt, som holder

Om skilsmisse i koranen

Fraskilte kvinder skal vente og holde sig for sig selv i tre menstruationsperioder. De har ikke lov til at hemmeligholde, hvad Gud har skabt i deres moderliv, hvis de tror på Gud og den yderste dag. Deres mænd er fuldt ud berettigede til at tage dem tilbage i denne periode, hvis de ønsker forlig. Kvinder har med ret og rimelighed krav på det samme, som de er forpligtet til, men mændene står et trin over dem. Gud er mægtig og vis.

Skilsmisse kan finde sted to gange (andre oversætter "skal proklameres"). Derefter skal man beholde sin hustru med ret og rimelighed eller lade hende gå med det gode. Det er jer ikke tilladt at tage noget af det, som I har givet dem, med mindre begge parter frygter ikke at kunne overholde Guds bud. Hvis I frygter ikke at kunne overholde Guds bud, så begår de to ingen overtrædelse ved, at hun løskøber sig dermed. Dette er Guds bud, og dem må I ikke overtræde. De, der overtræder Guds bud, handler uret.

Når han har skilt sig endegyldigt fra hende, har

bøn og giver almisse, faste i troen på det hinsidige. De er retledt af deres Herre, og dem vil det gå godt.

Sura 31,3-5

[Tekst 2.6]

Fromhed ikke ydre adfærd, men at man tror, at man giver, at man beder, holder aftaler

Fromhed er ikke, om I vender jeres ansigt mod øst eller vest. Fromhed er, når man tror på Gud og den yderste dag, på englene, Skriften og profeterne; når man til trods for, at man elsker sine rigdomme, giver dem bort til slægtningene, de forældreløse og de fattige, til den vejfarende, til tiggerne og slaverne; og når man holder bøn og giver almisse. Fromme er de, der overholder de aftaler, som de har indgået, og er udholdende i ulykke og modgang og onde tider. De er sandfærdige. De er gudfrygtige.

Sura 2,177

[Tekst 2.7]

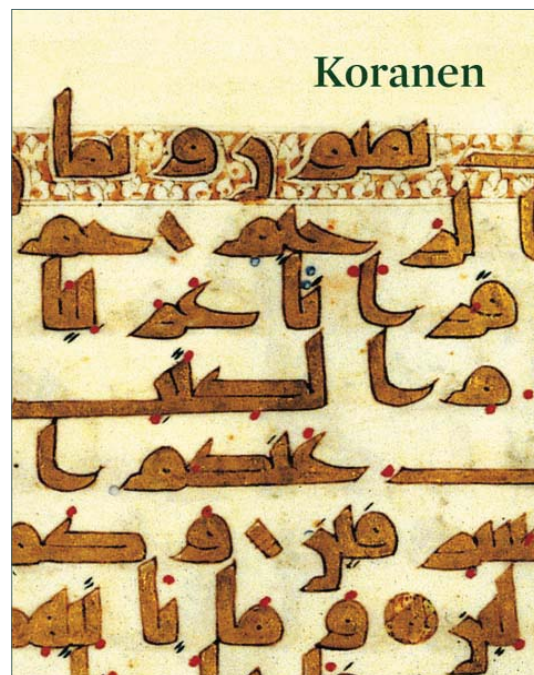
han ikke lov til at få hende igen, før hun har været gift med en anden mand. Hvis denne skiller sig fra hende, begår de to ingen overtrædelse ved at vende tilbage til hinanden, hvis de tror, at de kan overholde Guds bud. Dette er Guds bud. Han gør dem tydelige for folk, der har viden.

Sura 2, 228-230

Fraskilte kvinder har krav på underhold med ret og rimelighed. Det er en pligt for de gudfrygtige

Sura 2,241

[Tekst 2.8]

Koranen i Ellen Wulffs oversættelse, som her er anvendt.
Forlaget Vandkunsten, 2006

Dommerembede og tørklæde

Tekstgruppen "Tørklæde og dommerembede" præsenterer sagens forløb i grove træk. Teksterne dokumenterer en omfattende interesse for muslimske kvinders tørklæde, som konkret blev vakt på baggrund af domstolens notat [tekst 3.1] om dommeres ret til at bære tørklæde i danske retssale. Integrationsministerens kronik [tekst 3.2 – hele kronikken tekst 7.5], som var et svar på Dansk Folkepartis "Burka-dommerplakat" [tekst 3.3], virkede som benzin på bålet. Ministerens kronik kan læses som et forsøg på at mane fordomme til jorden og samtidig bringer hun teologiske overvejelser over forholdet mellem stat og den enkeltes tro ind i debatten. Endelig argumenteres der for dommerstandens faglighed, som garant mod misbrug af tørklædet. Teksterne 3.4-3.6 forholder sig ligeledes til dommerens faglighed som garanti for korrekt embedsudøvelse. Teksterne 3.7-.3.8 opsummerer den foreløbige status for sagsforløbet, sommeren 2008.

Notat om adfærd og personlig fremtræden ved Danmarks Domstole

Bemærkningerne i personaleadministrativ vejledning om, at der ikke er noget til hinder for at bære tørklæde eller lignende hovedbeklædning af religiøse eller kulturelle grunde, skal ses i lyset af de nævnte grundlæggende principper. En persons tilhørsforhold til en bestemt trosretning afskærer ikke den pågældende fra at beklæde retten som dommer, heller ikke selv om den pågældende offentligt har tilkendegivet sin tro. Det forhold, at en kvinde af religiøse eller kulturelle grunde bærer hovedtørklæde i retten kan ikke i almindelighed anses for en fremtræden, der er strid med kravet om at fremstå værdigt, uafhængigt og upartisk. Men bæres tørklædet som led i et ønske om at udtrykke grundlæggende uenighed i den måde, vores retssystem fungerer på, vil det – som anført af justitsministeren i et svar den 28. juni 2007 til Folketinget (S 4905) – være uforenelig med hvervet som dommer. Herudover kan der i enkelte sager være spørgsmål om inhabilitet...

Domstolsstyrelsens Notat, 22. april 2008

[Tekst 3.1]

Dommertørklædet og de to regimenter

Kronik af Birthe Rønn Hornbech: Bl. a. om Luthers to-regimentelære, (den der bærer kors risikerer ikke at sammenblende disse to!) Politiken 14/5 2008.

..Tørklædet er langt fra altid nødvendigvis er udtryk for undertrykkelse:”.. der er kvinder, der i hjemlandet ikke bærer tørklæde, men som tager det på, når de kommer til Danmark for at demonstrere, at de netop ikke er undertrykte, men netop ønsker at demonstrere, at de ikke vil ligge under for den danske hetz.” Men der er andre grunde til at domstolene skal overveje, ikke tørklædet, men hvordan netop islam og dommerembedet kan hænge sammen: ”... den kristne forudsætning sætter det enkelte menneske frit til at tjene både Gud og staten. Bibelen er ikke en lovbog, og luthersk kristendom forudsætter netop, at det er staten, der fastsætter de verdslige love, som dommerne skal dømme efter, hvorimod muslimerne med tørklæde signalerer som nævnt, at hun er undergivet andre love”.

I sidste ende udelukker BRH dog ikke at en muslim kan være dommer. Først og sidst mener hun at man med sindsro kan overlade det til domstolene selv at afgøre juristernes egnethed til at være dommere.

Kronik i Politiken, Integrationsminister Birthe Rønn Hornbech, 14. maj 2008

Hele kronikken kan læses under bilag her i materialet.

[Tekst 3.2]

Plakaten med den burka-klædte dommer blev udsendt af Dansk Folkeparti 1. maj 2008 [3.3]

Justitia foran Canadas Højsteret.
Walter S. Allward Foto: Marius Frederick

De usynlige tørklæder

"Alle dommere og lægdommere går til enhver straffesag med forskellige forudfattede meninger. De er med andre ord iført et mentalt tørklæde, jo nogle måske en hel burka. Vi kan bare ikke se det.."

Kommentar af Beth Grothe Nielsen i Information 16. juni – om hvordan dommere under alle omstændigheder har forudfattede meninger, og det ligefrem kan være en fordel med den synlighed. Kommentaren handler om det, andre har kaldt "den mentale burka".

Debatindlæg i Information, Beth Grothe Nielsen, 16. juni 2008

[Tekst 3.4]

Det indre tæller, ikke det ydre

Det afgørende er, at dommeren accepterer og vedkender sig dansk retstradition, dansk ret og dansk demokrati, men det at man bærer tørklæde betyder ikke, at man er uegnet til at optræde i en domstol. Vi skal jo huske, at det er "det indre som tæller og ikke det ydre", såfremt en kvindelig jurist med tørklæde har opnået sine kompetencer og kundskaber igennem flere års studier på lige fod med andre jurister, bør fokus være rettet herpå og ikke på hendes tørklæde.

Debatindlæg på religion.dk, Jurastuderende Erhan Kilic, 5. juni 2008

[Tekst 3.5]

Biskop ligeglad med dommerens hovedbeklædning

Integrationsminister Birthe Rønn Hornbech (V) opfordrede i går til, at kristne må »gøre oprør«, hvis politikerne lovgiver mod tørklæder i retten. Det får hun fuld opbakning til hos landets biskopper. Berlingske Tidende har talt med halvdelen af samtlige biskopper, og de er alle enige i, at et tørklædeforbud ikke burde være et anliggende for politikerne... Ribes Biskop, Elisabeth Dons Christensen, mener, at Pia Kjærsgaard og hendes partifæller er på banen, netop fordi religion spiller en større og større rolle i det offentlige rum. Derfor er det vigtigt at have tillid til medborgere med en anden religiøs baggrund, forklarer hun. »Jeg vil mene, at en dommer med en dansk embedseksamen har kendskab til landets love og dermed også dømmes, som de skal. Så er jeg egentlig ligeglad med, hvad de har på hovedet,« siger hun.

Interview i Berlingske Tidende, Biskop Elisabeth Dons Christensen, 14. maj 2009

[Tekst 3.6]

Låg på tørklædesagen

Birthe Rønn Hornbeck udtaler den 20. maj til Nyhedsavisen, at det ikke er så let juridisk at lave et forbud tørklæder. Men allerede samme aften udtaler hun til DR at hun fra nu af kun vil tale om sine egne silketørklæder, og statsminister Anders Fogh Rasmussen udtaler at det ikke er et problem, nu vil man undersøge, hvordan det ser ud i de øvrige EU-lande, men der vil komme et lovforslag til efteråret. Birthe Rønn Hornbeck samstem-

Æresdrab og Sharia

Det er vigtigt at notere, at den kanoniske lov i muslimske lande, som ofte kaldes Sharia-loven ikke kun er et udtryk for hvad der står i den islamiske lov, men også har inkorporeret mange lokale sædvaner. Der findes også retsprincipper, som er importeret fra Vesten i denne lov. Et eksempel på dette er æresdrabssager, hvor mænd ofte kun får nogle måneders fængsel, hvis de dræber en kvindelig slægtning på grund af hendes påståede usædelige opførsel. Denne lov er ifølge Asma Khader, en kristen jurist, som er menneskeretsforkæmper i Jordan, en lov som kom til den muslimske verden gennem Napoleons indtog i Egypten i 1798. Khader mener, at det var på grund af den kulturelle udveksling mellem Napoleon og de egyptiske muslimske lærde, at den franske lov om seks-måneders fængselsstaf for "passionsmord" (som har med mord på utro ægtefæller at gøre) blev en del af sharia.

Islam, kristendom og det moderne, Tiderne Skifter, 2004, side 117

[Tekst 3.9]

mer: Hun er ikke i tvivl om at justitsministeren kan lave et lovforslag, som hun bliver bedt om. DR-Update.

Korte udtalelser på DR, Birthe Rønn Hornbech og Anders Fogh Rasmussen, 20. maj 2008

[Tekst 3.7]

Kom ud af skabet med et forbud

Hvis nogen for bare to-tre år siden havde sagt, at man i dag ville acceptere tørklædeklædte dommere ved danske retsinstanser, så havde man slået en højlydt latter op. En dommer iført burka ligger ikke nødvendigvis ude i en fjern fremtid. Stregen skal slås nu...

Indlæg på Dansk Folkepartis hjemmeside, Pia Kjærsgaard

[Tekst 4.6]

Den 23. januar 2009 kommer lovforslaget "Om dommers fremtræden i retsmøder" til første behandling i Folketinget.

Se videre under "Dommertørklædet, ny runde januar 2009".

Kvindesyn/sexualitet

Tekstgruppen præsenterer gennem en række debatindlæg forskellige tolkninger af tørklædets betydning for "Kvindesyn og sexualitet". Ud fra teksterne er det muligt at diskutere kvindesyn og hvorvidt tørklædet er udtryk for undertrykkelse, et personligt tilvalg, en protest mod vestlig kultur eller en religiøs ytring. Teksterne viser også, at der langtfra er en entydig muslimsk holdning til nødvendigheden af at bære tørklæde. Flere af teksterne lægger op til en motivanalyse. Tekst 4.1 viser hvordan Khankan nærmer sig en etisk tænkning, hvor den etiske handling ikke styres ud fra den ydre regulering, men den indre gode orientering (regeletik overfor sindelagsetik]. Sammenlign evt. med tekst 1.12. Teksterne kan suppleres med læsning af teksterne 7.1-7.4, hvor fire muslimske kvinder gør rede for deres egen brug og syn på tørklædet.

Blufærdighed, beskyttelse eller underordning

Sherin Khankan argumenterer for at tørklædet ikke er påbudt i koranen, men at tanken, der ligger bag de vers, der undertiden tolkes som et påbud om tørklæde, handler om blufærdighed, renhed, at skaberen æres. Khankan mener at man kan være sand muslimsk kvinde både med og uden tørklæde. Hun gør rede for traditionens vej, og for det politisk indførte tørklæde og skriver videre:

"Progressive kvindelige islamister og nogle imamer hævder, at det eneste formål med sløret i islam er beskyttelse, for det islamiske tørklæde er i modsætning til den tidligere kristne tilsløring ikke et tegn på mandens bestemmelse over kvinden eller kvindens underkastelse i forhold til manden.

Den islamiske tilsløring er derimod et vidnesbyrd om

Tørklædet - den lilla ble

"Det at skjule sit hår blev også opfattet som frigørende. Men kunne selv bestemme over sin seksualitet, hvornår man ville spille på den og hvornår, man ville gemme den væk. Man gik også uden bh. Det er der blevet tolket som en aseksualisering i 70'erne, opfatter jeg klart som en seksualisering. Kroppen blev friere og mere tydelig i de år."

Fra artikel i Information, Karen Klitgaard Povlsen, 31. juli 2006

[Tekst 4.4]

blufærdighed og har til formål at beskytte kvinder. Men det er netop her, at kimen til problemet ligger. Det er en menneskeret at være blufærdig, men forestillingen om, at kvinden skal beskyttes, er problematisk.

Udgangspunktet er at kvinden skal beskyttes fra mændenes øjne ... MEN HVORFOR IKKE OPDRAGE VORE DRENGEBØRN SÅLEDES AT KVINDEN IKKE SKAL BESKYTTES længere..”

Indlæg på religion.dk, Sherin Khankan, 12. september 2007

[Tekst 4.1]

Forbud er overgreb

De muslimske piger Mariam Jai på 14 år og 16-årige Salma Chiahna fra København oplever et tørklædeforbud som et overgreb på dem. »Det svarer til at sige, at jeg ikke har ret til at vælge, hvad jeg vil have på. Det er at krænke individets rettigheder,« siger Mariam, der - ligesom Salma - selv har valgt at bære tørklæde.

At tørklædet får pigerne til at føle sig urene eller syndige, afviser de to teenagepiger blankt. Tværtimod betragtes kvinder som dyrebare juveler ifølge islam.

»Og jo smukkere og mere dyrebar en juvel er, jo bedre passer du på den. Med tørklædet sætter jeg en grænse over for mænd, som jeg ikke skal giftes med,« siger Salma.

Interview i Nyhedsavisen, 27. april 2007

[Tekst 4.2]

Tørklæde eller ej

... Da vi flyttede til Danmark fornemmede jeg, at det blev vigtigt for min mand, at fremmede mænd ikke så mit hår. Det havde aldrig været noget problem, mens vi boede i Marokko. Jeg vænnede mig hurtigt til at tage tørklæde på, når jeg færdedes ude. Det er praktisk, for jeg cykler meget. Jeg har imidlertid ofte følt decideret ubehag i sammenhænge, hvor tørklædet helst skal bindes på en bestemt måde og tydeligvis opfattes som en ufejlbarlig indikator for en kvindes ærbarhed og religiøsitet. Der er noget rivende galt, når der fokuseres så uforholdsmæssig meget på et stykke stof. I dag bruger jeg kun tørklæde under bøn, og når vejret indbyder til det.

Koranens påbud om anstændig klædedragt skulle sikre datidens kvinder imod at blive forulempet. I vore dage har et 'islamisk' tørklæde her på vore breddegrader imidlertid den stik modsatte virkning: Man bliver nidstirret, forulempet og marginaliseret netop fordi man bærer 'islamisk' tørklæde. Bærer man 'islamisk' tørklæde, risikerer man fx at havne i fjernsynets nyhedsudsendelser igen og igen, når højrefløjen ytrer sig om 'den islamiske trussel' – blot fordi man tilfældigvis opsnappes af en fotograf, der leder efter dagens eksotiske scoop. Det er ikke kun en forulempelse, men en grov krænkelse, som jeg ikke vil udsætte mig selv for. Jeg vil så vidt muligt selv bestemme, hvornår og i hvilke sammenhænge jeg

Catinetundersøgelse:

66% muslimske mænd mener ikke tørklædet er vigtigt

At kalde tørklædet undertrykkende er helt ude af proportioner. Men det ved alle, som kender miljøet godt. Derfor er resultatet bestemt ikke overraskende for os. Det er derimod meget tydeligt, at kvinderne bærer tørklæde helt frivilligt. Hvor tørklædet for muslimer er blevet et symbol på at markere sin religion, er tørklædet for modstanderne i stedet blevet et hadeobjekt, som kan bruges i kampen mod flygtninge og indvandrere. Der er skismaet, siger forskningskonsulent Flemming Mikkelsen fra Catinet, som står bag undersøgelsen.

1.002 mennesker har deltaget i undersøgelsen, og otte ud af ti er muslimer. Blandt kvinderne svarer 42 procent, at det er meget vigtigt eller vigtigt for dem at bære tørklæde, mens 48 procent svarer, at det ikke eller slet ikke er vigtigt for dem.

Samtidig svarer 66 procent af mændene, at det ikke eller slet ikke er vigtigt for dem, at deres koner bærer tørklæde, mens 29 procent svarer, det er meget vigtigt eller vigtigt.

Artikel på Avisen.dk, 19. april 2008

[Tekst 4.5]

Feministers fokus på sløret er forfejlet

Det feministiske projekt i muslimske lande kan ikke defineres udefra, og det er ikke mere relevant at smide sløret end at smide bh'en som frigørelsesstrategi, konkluderer et nyt speciale.

- Om muslimsk feminisme og dens vanskeligheder med ikke at blive identificeret med vestlig feminisme.

Debatartikel i Information, 26. marts 2008

[Tekst 4.10]

optræder i medierne.

Indlæg på Islamstudie.dk, Aminah Tønnsen

[Tekst 4.3]

Koranen skelner mellem rene og urene kvinder via tørklædet

"Sig til dine hustruer og døtre og de muslimske kvinder, at de skal trække deres ydre tørklæder sammen om sig. Dette er det bedste, så de kan kendes (som rene) og ikke forulempes". (Koranen sura 33.60). "Hvis nogen påstår, at dette kan tolkes billedligt, så er det samme som at tolke Koranen efter sit eget forogdtbefindende". Imam Abu Laban fra moskeen "Islamisk Trossamfund", København

Udtalt til "Folkeskolen" nr. 15 1998, side 4

jf. islaminfo.dk

[Tekst 4.6]

Unge har brug for et tørklædeforbud -

I debatindlægget argumenterer Shiva Farahmand, der som barn er blevet tvunget til at bære tørklæde, for et forbud mod tørklæde for børn under 16 år.

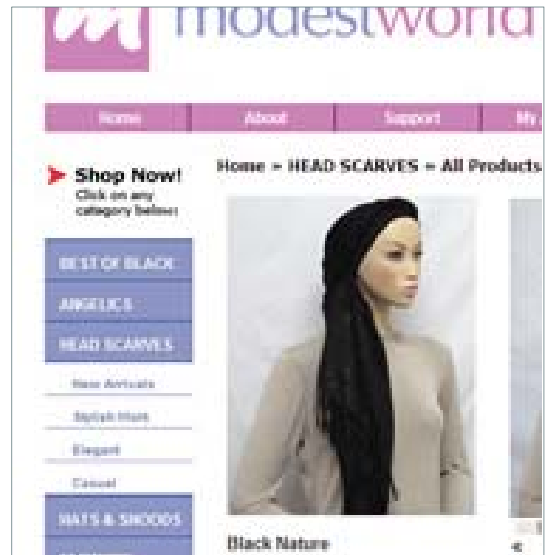
I spørgsmålet om, hvorvidt der skal være et forbud mod tørklæde i skolerne, har integrationsminister Bertel Haarder meget klart og usympatisk frasagt sig ethvert politisk ansvar og er kommet med det mest irrationelle løsningsforslag: nemlig at det skal være op til den enkelte skole.

For en som mig, der som barn er blevet tvunget til at bære tørklædet, er det helt oplagt, at den slags religiøs tvang fra forældrenes side kun kan bekæmpes, hvis man lovgiver imod det. Det er vigtigt at forstå, at ingen børn står op en dag, og sådan pludselig af sig selv får lyst til at dække sig med et tørklæde. Ingen børn får den idé at sulte sig i en måned, og ingen børn er religiøse, hvis forældre og samfundet ikke påtvinger dem deres egen tro.

For at kunne give børn et frit liv uden religiøs og politisk hjernevask og indoktrinering, må samfundet sætte grænser for, hvor meget forældre kan have bestemmelsesret over deres børn. Lige så vel som samfundet forbyder psykisk og fysisk vold mod børn, lige såvel må det også beskytte børns liv mod religiøs fanatisme.

Debatindlæg Politiken, Shiva Farahmand, 13. december 2003 jf. www.his2rie.dk

[Tekst 4.11]

A modest woman is a beautiful woman

Our collection of one-of-a-kind headscarves, snoods, hats and skirts will only enhance your beauty.

Enjoy shopping! (En moderigtig side for kvinder, som overholder rabbinernes forskrifter for en anstændig jødisk kvindes påklædning.)

Hjemmesidens forside

[Tekst 4.16]

<p><i>"The woman shall not wear that which pertaineth unto a man, neither shall a man put on a woman's garment: for all that do so are abomination unto the LORD thy God."</i></p> <p>Deuteronomy 22:5</p>	<p><i>"In like manner also for the women to adorn themselves in modest dress, with regard for others and sober-mindedness, not with plaitings, or gold, or pearls, or expensive apparel, but what becometh women professing reverence of God, by means of good works."</i></p> <p>I Timothy 2:9-10</p>	<p><i>"Judge in yourselves: Is it becoming for a woman to be praying to God uncovered? Or doth not nature herself teach you that on the one hand if a man should have long hair, it is a dishonor to him, but on the other hand if a woman should have long hair, it is to her glory? For the long hair hath been given to her for a covering."</i></p> <p>I Corinthians 11:13-16</p>
---	---	--

Old Testament verses from the [Third Millenium Bible](#), New Testament verses from the Orthodox New Testament [Vol. 1](#) & [Vol. 2](#)

The following sites all offer inexpensive, modest clothes for families that wish to live a modest, biblical life. From Orthodox Judaism to Roman Catholicism to Conservative Islam to Fundamentalist Protestant Christianity, the religion behind these sites is varied, but they are joined together in their common mission to help families find the modest clothes that are so elusive in today's modern department stores:

On line sources for modest Clothing. Med tre bibelcitater som motto – og link til adskillige kristeligt anstændige modeforretninger – og en jødisk og muslimsk!

Hjemmesidens forside

[Tekst 4.17]

Lad kvinderne få lidt ro

De unge, veluddannede kvinder vil søge deres egen identitet mellem kulturerne, og i den forbindelse kan tørklædet blive et vigtigt symbol. Det giver en identitet, og samtidig ved de da godt, at der ligger et element af provokation over for det danske samfund, Udtaler Amneh Hawwa, sexolog og læge, som i øvrigt kan fortælle at nogle af de mest undertrykte indvandrerkvinder ikke har islamisk baggrund, men forskellige former for kristen baggrund – eller naturreligiøs.

Interview i Berlingske Tidende, 5. februar 2004

[Tekst 4.12]

Forbyd tørklæder

ERIK Lorenzen - formand for Danmarks Skolelederforening giver udtryk for, at det skal være muligt for landets skoler at forbyde muslimske piger at bære slør. Han fremhæver kommunikation mellem lærer og elev som en afgørende faktor for forbud.

Imidlertid er der en række sundhedsmæssige skadevirkninger af tildækningen, som danner grundlag for et generelt forbud blandt umyndige piger. Tildækningen fører til mangel på D-vitamin, som kan medføre blivende skader på knogler og tænder. Ligeledes nedsætter tildækning muligheden for fysisk aktivitet, hvilket fører til sygelighed. Langvarig tørklædebrug er også kædet sammen med hårtab. Tildækningen repræsenterer et psykoseksuelt overgreb, idet pigerne under tørklæderne indoktrineres til at tro, at deres kroppe er urene eller farlige.

Tørklæder fører til social isolation, manglende integration og begrænsede erhvervs muligheder. Tørklæder til umyndige piger er simpelt hen en krænkelser på linje med vold mod børn. Det er bydende nødvendigt med lovgivning på området, og det kan ikke gå hurtigt nok.

Indlæg i Jyllandsposten, Nina Hannover Bjarnason, læge dr. med, 28. marts 2007

[Tekst 4.13]

Kristendommen fastfryser ikke en bestemt tids normer

"..Men at tørklædet skulle være en obligatorisk del af kristendommen, fordi Paulus i et brev til korintermenigheden giver kvinderne det råd at gå med slør, det er en fejltolkning af dimensioner. Hvad Paulus gav af adfærdsmæssige råd til menigheden i Korinth, var tidsbetinget og ikke bindende for kristne i dag. Sådan fortolkede Luther Paulus. I modsætning til islam fastfryser kristendommen - især den protestantiske - altså ikke en bestemt tids normer ved at ophøje dem til at være sakrale.

(Der er henvisning til en artikel, som hævder at det modsatte synspunkt).

Debatindlæg i Politiken, Sognepræst Katrine Winkel Holm, 11. juni 2005

[Tekst 4.14]

Rodløs efterligning af kristne nonner

"Til forskel fra kristendommen har islam ingen kirke, ingen klasse af gejstlige, ingen nonner. For at være muslim rækker det at acceptere, at der kun er én Gud, og at Muhammed er hans budbringer. Resten er mellem den troende og Gud. Der er ingen myndighed, som vil afgøre, hvem der er en god muslim, og hvem der ikke er. Eftersom Gud har givet mennesket intelligens, er muslimer ansvarlige direkte over for Gud uden nogen mellemmand. Det er generelt den tyrkiske måde at være muslim på. Så at dække en kvindes hoved til med nonnelignende hovedtørklæder er ikke at gå tilbage til et islamisk fundament, men en rodløs imitation af kristne nonner!"

Artikel i Kristeligt Dagblad, Halit Refig, tyrkisk intellektuel, filmproducent/manuskriptforfatter, 18. juni 2008

[Tekst 4.15]

Politiske aspekter

Tekstgruppen præsenterer politiske debatindlæg. Teksterne argumenterer på forskellig vis for frihedstraditionen i dansk politik. Man kan hæfte sig ved, at der udelukkende bruges sekulære, politiske argumenter.

Tørklæder og frisind

Kulturkamp: Forårets mest omtalte beklædningsgenstand i Danmark er helt sikkert det tørklæde, man ser på mange muslimske kvinder. Hvis man skulle dømme ud fra den politiske debat, skulle man tro, at tørklæder var et af nationens største problemer. Men lad os lige lukke øjnene op og kigge ud i det virkelige liv: Er tørklædet noget problem ude på gaden? Har du fået en dårligere behandling af kassedamen, hjemmehjælperen eller klinikassistenten, fordi hun havde tørklæde på? Næppe. Hvis nogen skulle være i tvivl om, hvorvidt der er liv inde bag tørklæderne, så er der noget at komme efter i dagens avis. I Baggrund kan du møde syv muslimske kvinder, der alle bærer tørklæde. [I dette materiale: Fire interviews med muslimske kvinder, teksterne 7.1-74] Og du kan læse, at vi ofte har at gøre med dygtige og veluddannede, unge kvinder, der har valgt at gå med tørklæde af egen fri vilje. Modstanderne af tørklæder fremfører ofte, at tørklædet er et symbol på kvindeundertrykkelse. Jeg skal ikke påstå, at der ikke findes millioner af kvinder i denne verden, som er undertrykte, og som bærer tørklæde. For det gør der. Men jeg vil lige minde om, at undertrykkelse af kvinder desværre også kan foregå helt uden brug af tørklæder. Tørklædet i sig selv undertrykker ikke noget som helst, andet end håret. Derfor kan det meget vel være, at der gemmer sig en stakkels, undertrykt kvinde bag et tørklæde, men der kan også gemme sig en fri kvinde. Pointen er, at vi ikke kan se det ud fra tørklædet. Vi bliver nødt til at forholde os til mennesket inde bagved. Og det er desværre nok her, skoen trykker. For debatten om tørklæder drejer sig jo ikke om, hvorvidt vi kan lide et stykke stof eller ej. Vi kan lige så godt tale ærlig snak: Sagen drejer sig om, hvorvidt vi kan lide troende muslimer. Hvorvidt vi kan acceptere, at flere kulturer og religioner lever side om side her i landet? Lad os lige slå fast, at vi har religionsfrihed i Danmark. Muslimerne må faktisk godt udøve deres tro her i landet. Det står i den grundlov, som holder 159-års jubilæum på torsdag. Debatten om tørklæderne er et tegn på, at frisindet har haft bedre tider i Danmark. Frisind betyder at være rummelig over for andre. At tillade andre mennesker at udfolde sig frit, så længe de ikke skader nogen ved det. Frisindet har i høj grad været med til at gøre Danmark til et dejligt land at leve i. Der tales meget om, at danskheden skal forsvares. Enig. Det gør vi bedst ved at forsvare frisindet og være åbne over for alle, der kan bidrage med noget positivt. Hvis vi fortsætter med at lægge kvinder med tørklæder for had, vil det næppe føre til, at de tager tørklædet

Tørklæde og hagekors

For så vidt som man siger, at hagekorset er symbolet på nazismen, så er det jo altså af samme art som Islams tørklæde. Tørklædet symboliserer en totalitær ideologis krav om, at alle der ikke deler dens synspunkter og holdninger, er vantro, og de bør rettelig omvende sig, og hvis de ikke vil det, så de skal udryddes".

Interview i politiken.dk, Søren Krarup, 18. april 2007

[Tekst 5.3]

Totalitære symboler

Søren Krarup bekræfter, at den muslimske indhylning af kvinder har fællestræk med andre totalitære symboler. Dansk Folkeparti pointerer, at dette ikke er en kritik af den enkelte kvinde, som måtte bære hovedtørklæde, men en generel kritik af islams indhylning af kvinder, Tørklædet og andre absurd begrundede tildækninger af kvinder har til formål at dele kvinder op i rene og urene. Det har den konsekvens, at kvinder, som ikke anerkender dette argument, vil blive betragtet som løsslupne og urene af de, der accepterer det islamistiske tørklædes logik

DF pressemeddelelse, april 2008

[Tekst 5.4]

af. Vi skubber dem i stedet fra os. Og her taler vi om mennesker, der ofte er født i Danmark, taler sproget, har taget en uddannelse og gerne vil tage fat. Kort sagt mennesker og arbejdskraft af en type, som vi har hårdt brug for i disse år. Det mindste, vi kan gøre, er at give kvinden bag tørklædet en chance. Det kunne jo være, hun havde noget at byde på.

Leder i JyskeVestkysten, Mikael Kamber, 1. juni 2008

[Tekst 5.1]

I religionsfrihedens navn

Jamen, er tørklædet da ikke et symbol på ufrihed og kvindeundertrykkelse, som vi må tage afstand fra. Jo, det er det uden tvivl i mange sammenhænge! Men så er det jo her, vi skal sætte ind – men ikke med tvang, det modsiger jo det, vi dybest set selv står for og bygger på – men med oplysning, oplysning og atter oplysning, der kan få folk, der har en anden baggrund end vi, til at se, at netop tvang i de anliggender, der vedrører vore inderste overbevisninger, er ydmygende og krænkende.

Vi skal stå fast på, at træffer en muslimsk kvinde den beslutning, at hun vil bære tørklæde, så skal hun her hos os være fri til det. I religionsfrihedens navn skal vi være rummelige nok til at respektere det valg, selvom vi med vores baggrund kan have svært ved at sætte os ind i, at noget så udvortes som et tørklæde kan have så meget at betyde. Frie er vi ikke selv for alvor, hvis vi ikke tør inkludere andre, der er anderledes, i den samme frihed.

Kronik i Kristeligt Dagblad, Torsten Johannessen og Helge Baden Nielsen, sognepræster, hhv. for- og næstformand for Grundtvigsk Forum, 16. juni 2008

[Tekst 5.2]

Værdidebatten handler om den personlige frihed til at bære tørklæde

... som det første land i verden skal Danmark have et nationalt forbud vedtaget i parlamentet. Men historien stopper ikke her, for Anders Fogh har nemlig lovet Birthe Rønn Hornbech, at det stopper her. Men det synes Pia Kjærsgaard og de konservative ikke. For der er mange, mange flere tørklæder, der skal rives af. Så en ting er sikkert, der kommer kun flere afsnit i den sæbeopera, vi kalder en tørklæde-debat.

Imens forsøger vi andre at holde fast i, at det er en personlig frihed at klæde sig, som man vil. Og at man både kan være religiøs og professionel, hvad enten man er dommer, lærer eller fodboldspiller.

Derfor er det vigtigt at holde fast i, at værdidebatten ikke handler om tørklæder, men om den personlige frihed.

Ugebrev på radikale.net, Margrethe Vestager, formand for De Radikale, 3. juni 2008

[Tekst 5.7]

Ny runde 2009

I forbindelse med første behandlingen af lovforslag "Om dommeres fremtræden i retsmøder" [tekst 6.1] blusser tørklædespørgsmålet op igen i januar måned 2009. 12 ansatte på Odense sygehus sætter spørgsmålstegn ved sygehuspersonales ret til at bære tørklæde. Historien bringes på Kristeligt Dagblads forside, men hospitalssagen får ikke megen gennemslagskraft i de øvrige medier. Teksterne i dette afsnit er især debatindlæg, der lægger op til en analyse af motiv og argumentationsform. Den afsluttende tekst er et sammendrag af resultater fra det europæiske forskningsprojekt Veil. Interessant er forholdet mellem statskirkelighed i et politisk system og tolerancegraden. Veil rejser spørgsmålet, om Danmark er på vej ind i en etno-kulturel identitetsforståelse og dermed på vej ud af gruppen af liberale statskirkelande.

En række indlæg i debatten

Forhandlingen i Folketinget kan læses på folketingets hjemmeside.

Første behandling af lovforslaget i Folketinget. En række folketingsmedlemmers indlæg.

Folketinget forhandlinger, 23. januar 2009

[Tekst 6.1]

Ansatte vil have tørklæde væk fra hospitalsuniform

En gruppe medarbejdere vil have det muslimske tørklæde fjernet fra uniformen på Odense Universitetshospital. Det religiøse symbol krænker patienterne, mener de. Dansk Sygeplejeråd kalder ønsket uacceptabelt. Også sygehusets ledelse afviser.

Artikel i Kristeligt Dagblad, 17. januar 2009

[Tekst 6.2]

Det følges op af en leder:

En læge bør vurderes på faglighed og ikke påklædning

Leder i Kristeligt Dagblad, 20. januar 2009

De kritiske medarbejdere får støtte af den kendte debattør og læge Vibeke Manniche, der også er formand for organisationen Kvinder for Frihed. Hun mener ligefrem, at det er noget "griseri", at svage patienter "intimideres" ved, at lægen via sit tørklæde skilter med sin religion.

Som læge burde Vibeke Manniche overveje sin argumentation. Bør en læge ikke først og fremmest vurderes på sine faglige kvalifikationer? Gina Al-Farra har arbejdet som læge i Danmark siden 1995, og hverken hun eller ledelsen på Odense Universitetshospital har nogensinde modtaget en patientklage over hendes tørklæde.

Efter 11. september 2001 og Muhammed-krisen har islam af gode grunde været udsat for kritik. Men kritikken slår lidt for ofte over i islamofobi, og det rimer dårligt med Danmarks tradition for religionsfrihed og forsøget på at få integrationen til lykkes lidt bedre.

[Tekst 6.3]

En af de 12 ansatte skriver en kommentar:

Tørklæder på hospitaler. Neutral uniform ønskes

De selvvalgte leveregler som for eksempel religiøs uniformering må vige for professionen

Kommentar i Kristeligt Dagblad, Rachel Adelberg Johansen, talskvinde for gruppen af hospitalsmedarbejdere, 21. januar 2009

[Tekst 6.4]

Spørgsmålet om dommeres ret til at bære tørklæde kommer også op:

Tørklædeforbud kan ende i retssag

Regeringens lovforslag om at forbyde dommere at bære tørklæde er et angreb på demokratiet, lyder det fra advokater, som vil lægge sag an mod staten.

Artikel i Kristeligt Dagblad, 21. januar 2009

[Tekst 6.5]

Kristeligt Dagblad bringer indlæg for og imod, ca. hver anden for og imod. Fx. ét mod forbud:

Lad tørklædet være tilladt. For missionens skyld

Er Danmark ved at blive religionofot? Eller er det bare for let at komme på forsiden med religionsforskrækkede synspunkter?

Debatindlæg i Kristeligt Dagblad, Kristen Skriver Frandsen, 22. januar 2009

[Tekst 6.6]

og ét for tørklædeforbud:

Svar på en leder

.. det muslimske tørklæde er ikke bare "påklædning"..

Kommentar i Kristeligt Dagblad, Lone Nørgaard, 23. januar 2009

[Tekst 6.7]

Ny lov ligner religiøst berufsverbot

FOA's formand, Dennis Kristensen, er dybt bekymret over tørklædeloven. Hvem bliver de næste? Lærere, politibetjente og sagsbehandlere?

Artikel i Berlingske Tidende, 23. januar 2009

[Tekst 6.8]

Danske domstole står under korset

Regeringen vil med et nyt lovforslag forbyde dommere at bære religiøse symboler i retten. Men har regeringen overset, at Domstolsstyrelsens - og samtlige danske domstoles - logo viser et tydeligt kristent kors?

Debatindlæg i Information, 23. januar 2009

[Tekst 6.9]

Forskningsprojektet VEIL

Tørklædedebatten er et prisme for forskellige andre debatter, som kan læses mellem linjerne. En af dem er kampen om, hvad det vil sige at være dansk. Modstanderne af tørklæderne kalder dem for "u-danske" og uforenelige med danske værdier, hvorimod andre mener, det er u-dansk at forbyde dem, påpeger også

Forskningsprojektet VEIL

Tørklædedebatten er et prisme for forskellige andre debatter, som kan læses mellem linjerne. En af dem er kampen om, hvad det vil sige at være dansk. Modstanderne af tørklæderne kalder dem for "u-danske" og uforenelige med danske værdier, hvorimod andre mener, det er u-dansk at forbyde dem, påpeger også professor Birte Siim fra Aalborg Universitet, som har ledet den danske del af forskningsprojektet.

I Danmark finder vi statskirkemodellen, der gør det vanskeligt at forbyde muslimske religiøse symboler uden at rejse tvivl om legitimiteten af folkekirkens egen tilstedeværelse i det offentlige rum.

Heri ligner vi Storbritannien, men hvor vore britiske naboer med en fortid som globalt imperium er mere multikulturelle i deres identitetsforståelse, er vores definition af den nationale identitet snarere etno-kulturel. Og denne kombination er måske ved at flytte Danmark ud af gruppen af liberale statskirkelande, der ikke regulerer brugen af tørklæder.

..

Forskningsleder, professor Birgit Sauer, Wien: I lande med en grundlovssikret adskillelse mellem kirke og stat er verdsligheden en vigtig del af nationens politiske grundlag, og religiøse symboler opfattes som uacceptable i det offentlige rum.

– Lande med et stærkt bånd mellem stat og kirke råder ikke over dette argument om verdslighed og har derfor meget vanskeligere ved at begrunde et krav om tørklædeforbud. Og de er også bange for, at et forbud mod tørklæder skal ramme statskirkens egne symboler, som ikke ønskes forbudt, påpeger hun.

Det er netop tilfældet i Østrig, hvor den katolske kirke er klart imod forbud mod islamiske tørklæder, blandt andet af frygt for at måtte fjerne krucifikser fra landets retssale eller forbyde katolske nonner at undervise. Østrig fremstår derfor som Europas mest tolerante land, hvor tørklæder aldrig er blevet et hedt debat- emne.

Tyskland: Otte delstater, deriblandt Slesvig-Holsten, har ingen reguleringer, men løser konflikter fra sag til sag. Berlin, Bremen og Niedersachsen har valgt den sekulære model med forbud mod alle religiøse symboler, mens de otte sydtyske, stærkt katolske delstater som de eneste i Europa har indført et særforbud mod alle andre religiøse symboler end de kristne.

– De tyske delstater kommer uden om spørgsmålet om

VEIL står for "Values, Equality and Differences in Liberal Democracies. Debate about Muslim Women's Headscarves in Europe" og er et europæisk forskningsprojekt finansieret af EU. <http://www.veil-project.eu/>

Bilag: Tekster

4 interviews fra JyskeVestkysten d. 1 juni 2008

[Med tilladelse fra Jyske Vestkysten]

Jeanette Gheit

Alder: 36 år.

Bopæl: Sønderborg.

Arbejde: Folkeskolelærer på Humlehøj-Skolen i Sønderborg, underviser i tysk, engelsk og matematik.

Hvor kommer du fra: Statsløs palæstiner fra Libanon.

Familie: Gift, har tre børn på 17 år, 14 år og 2 år og har et barn i vente.

Har båret tørklæde siden:

Jeg kom til Danmark i 1987, og jeg valgte selv at tage tørklæde på, da jeg blev 18 år.

Hvad betyder tørklædet for dig: Jeg er muslim, og min religion siger, at jeg skal være tildækket, så fremmede mænd ikke kan se mit hår. Og tørklædet betyder, at jeg kan fuldføre min religion. Det er en del af min identitet, og jeg ville føle, at jeg manglede noget, hvis jeg ikke havde det på.

Oplever du problemer med at have tørklæde på: Nej, overhovedet ikke.

Da jeg lige var begyndt at undervise, spurgte børnene tit, hvorfor jeg havde tørklæde på. Men når jeg en gang har forklaret hvorfor, spørger de ikke mere. Forældrene har aldrig spurgt mig. Min oplevelse er, at de er ligeglade med, hvordan jeg går klædt, hvis det faglige niveau er i orden.

Hvad gør du, hvis der bliver tørklædeforbud på din arbejdsplads: Så siger jeg op og finder noget i det private. Eller hopper helt over i et andet fag. Jeg tager ikke tørklædet af.

Hvad synes du om den tørklædedebat, der lige har været oppe i medierne: Medierne bliver ved med at tage det op, og jeg forstår det ikke. Tørklædet er blevet et symbol på undertrykkelse, men de fleste har taget tørklæde på frivilligt. Jeg kan sagtens tage på lejrskole og tale med fædre i skolen. Danmark har brug for alle hænder, og jeg mener ikke, at vi har råd til at skubbe folk ud af arbejdsmarkedet på grund af et tørklæde.

Er der en særlig tørklædemode, som du skal følge her i sommer:

Egentlig ikke, men jeg har altid et tørklæde på, der passer til mit tøj. Og så skal det være praktisk og ikke være i vejen, når jeg skal skrive på tavlen og være i nærheden af børnene.

[Tekst 7.1]

Sara Zamzam

Alder: 18 år.

Bopæl: Esbjerg.

Arbejde: Studerende på Esbjerg Gymnasium, Z.g. Arbejder i fritiden som vikar på Hjem-Is for at tjene lidt ekstra penge.

Hvor kommer du fra: Er født og opvokset i Danmark, men familien stammer fra Palæstina.

Familie: Bor ved forældrene.

Har båret tørklæde siden: Jeg var 14 år, da jeg tog det på.

Hvad betyder tørklædet for dig: Det betyder alt for mig. Ja, faktisk alt. Det fortæller, at jeg er muslim, og at jeg tror fuldt og fast på islam. Det betyder også, at jeg ikke vil udstilles som et sexsymbol og noget, som alle mænd kan kigge på.

Oplever du problemer med at have tørklæde på: Nej, ikke rigtig, for jeg har ikke været ude at søge arbejde endnu, så der har ikke været de store problemer for mig. Det kommer nok. Hvad gør du, hvis der bliver tørklædeforbud på din arbejdsplads: Så vil jeg ikke arbejde, for mit tørklæde og min religion kommer før min uddannelse, min karriere og alt andet.

Hvad synes du om den tørklædedebat, der lige har været oppe i medierne: Jeg synes, at det er latterligt,

for de skal ikke bestemme, hvordan vi skal gå. De brokker sig over, at vi ikke uddanner os, og når vi endelig uddanner os, brokker de sig over, hvilket tøj vi har på. Jeg synes, at det er latterligt, fordi de bare er ude på at skabe konflikter.

Er der en særlig tørklædemode, som du skal følge her i sommer: Nej, det er der egentlig ikke, men nogle går meget op i, at tørklæde, bælte og taske skal passe sammen i farven.

Jeg går mest med sort tørklæde - og nogle gange hvid om sommeren.

[Tekst 7.2]

Taghrid Jaman

Alder: 32 år.

Bopæl Varde.

Arbejde: Rengøringsassistent ved Art-Service i Esbjerg.

Hvor kommer du fra: Jeg kom til Danmark fra Palæstina for 22 år siden.

Familie: Mand og tre børn.

Har båret tørklæde siden: Jeg var 27 år - og har selv valgt at tage det på, fordi jeg vil være en god muslim.

Hvad betyder tørklædet for dig: Det betyder meget for mig, for jeg følger min tro. Det er en slags beskyttelse af mig, fordi religionen gerne vil beskytte kvinden mod andre mænd, der kan være perverse. Hvis man tager det af, er man mere fristende - når man har det på, dækker man lidt af sin skønhed. Der er nogle ting, som kun er til min mand, og derfor dækker jeg mig til.

Oplever du problemer med at have tørklæde på: Der er nogle mennesker; der tror; at kvinder med tørklæder er undertrykte, men tværtimod føler jeg mig fri. Selvom jeg har tørklæde på, har jeg også succes, og jeg er endda blevet valgt som månedens medarbejder hos Art-Service ud af 400.

Hvad gør du, hvis der bliver tørklædeforbud på din arbejdsplads:

så må jeg finde noget andet arbejde - sådan er det bare. Tørklædet er for mig som liv eller død, og hvis jeg føler; at arbejdet vil true min tro, vil jeg ikke være der. Enhver har sine egne valg til at tro på, hvad de vil.

Hvad synes du om den tørklædedebat, der lige har været oppe i medierne: Jeg synes, at det har været træls, og jeg kan ikke se demokrati i det. Slet ikke. Altså hvis der er frihed i Danmark, skulle det gælde for alle. Jeg respekterer også alle.

Er der en særlig tørklædemode, som du skal følge her i sommer: Mit arbejde vil måske sætte deres logo på mit tørklæde, og det glæder mig helt vildt, fordi det viser; at de tager hensyn til mig.

[Tekst 7.3]

Mariam Bashir

Alder: 24 år.

Bopæl: Esbjerg.

Arbejde: Arbejder på Hjem-Is som vikar.

Hvor kommer du fra: Jeg kommer fra Palæstina, men har boet i Danmark i 23 år.

Familie: Far, mor; søskende og onkel.

Har båret tørklæde siden: Jeg har haft det på i fem år.

Hvad betyder tørklædet for dig: Det betyder meget for mig. Jeg synes, at tørklædet viser; at jeg passer godt på mig selv. Jeg synes, at det er meget godt at have det på, fordi jeg er meget troende.

Oplever du problemer med at have tørklæde på: Ja, mange problemer.

Det er ikke nemt at få et arbejde hvis jeg for eksempel vil have et arbejde i Bilka eller på et kontor; vil de ikke have mig, fordi jeg går med tørklæde. Jeg er egentlig uddannet som kontorassistent fra hg, men der er ikke nogen, der vil ansætte mig på grund af tørklædet. Jeg føler mig udenfor; men der er jo ikke nogen forskel på mig og andre - ud over tørklædet.

Hvad gør du, hvis der bliver tørklædeforbud på din arbejdsplads: Så vil jeg ikke arbejde der. Tørklædet er vigtigere for mig.

Hvad synes du om den tørklædedebat, der lige har været oppe i medierne: Jeg synes, at det er forfærdeligt, for der er mange andre ting, man kan snakke om, som er meget vigtigere. Der sker kriminalitet i Dan-

mark, men de snakker bare om tørklæder. Hvad er der egentlig dårligt ved det? De synes, at det er rigtig godt, hvis man sidder nøgen ude på stranden, men tørklæder er ikke godt, for du må åbenbart ikke dække dig til. Jeg forstår ikke, hvorfor de skal bestemme det, når der er demokrati. Det burde jo være frivilligt, hvordan man vil gå klædt.

Er der en særlig tørklædemode, som du skal følge her i sommer: Mørkeblå er meget på mode nu og også pink, gul eller grøn. Tørklædet skal også helst matche tøjet.

[Tekst 7.4]

Dommertørklædet og de to regimenter

**Birthe Rønn Hornbech, kirke- og integrationsminister.
Kronik i Politiken den 14. maj 2008**

Knebent har Domstolsstyrelsen nøgternt meddelt retterne i Danmark, at loven ikke hjemler mulighed for generelt at forbyde de muslimske tørklæder på dommersædet, før fanatiske antimuslimere forsøger at bilde befolkningen ind, at dommersædet nu vil blive invaderet af kvinder i burka med en hammer i hånden. Som om Domstolsstyrelsens personalevejledning nogensinde har omtalt burka, eller som om hammer anvendes ved domsafsigelse i Danmark.

Det, personalevejledningen fra Domstolsstyrelsen nemlig alene konstaterer, er, at lovgivningen i dag ikke generelt forbyder tørklæde hos kvindelige dommere eller domsmænd. Mændene menes der ikke rigtig noget om. Muslimske fanatikere, der ønsker at være femtekolonne, trojansk hest el. lign. og derfor ikke synligt bærer noget symbol på deres overbevisning, men optræder på skrømt for at infiltrere danske domstole, siges der heller ikke noget om.

Om kvinder eller mænd, der efter kemoterapi, og som alligevel ønsker at arbejde uden hår, må bære en eller anden form for hovedbeklædning, siges der heller ikke noget om.

Disse eksempler er blot nævnt for at demonstrere, at i det sekund, man fra lovgivers side bevæger sig ind i et forbud ved lov, har man også stillet sig selv på den opgave, at man må være i stand til at forudse enhver tænkelig situation, hvor religiøs og ikke-religiøs påklædning, religiøs udførelse og religiøs tro kommer på tale, og være i stand til at lovgive om det.

Man skal nemlig gøre sig klart, at i det øjeblik, der gives efter for kravet om lovgivning, vil kravet om flere forbud omgående lyde højere.

Hvorfor stoppe ved dommeres påklædning? Tørklædet må vel så også forbydes for anklagere. Og hvorfor ikke også for forsvarere. Hvordan kan man være sikker på en kvinde med tørklæde som beskikket forsvarer? Og hvorfor stoppe ved kvinderne? Ligestillingsfundamentalisterne må da forventes at skriges op om ligestilling, så i det mindste muslimske mænd, der måtte søge ind til domstolene, skal rage skægget af. Er skægget måske ikke et muslimsk symbol? Og hvad med en jødiske kalot? Og hvordan skal vi agere over for en højkirkelig præst med flip, der måske møder som bisidder? Og hvad med et kors i en kæde om halsen på en kvindelig dommer eller en diskret KFUM-nål i reverset hos en mandlig dommer?

Og hvis først der skrives til lovgivning om tørklæder for dommere, hvordan kan man så undgå, at der også stilles krav om, at der skal lovgives for alle mulige andre professioner, og hvor ender vi så? Bliver det ligesom med rygeloven, hvor det nu alvorligt rejses som et problem, at folk ryger i deres egen lejlighed. Og skal reglerne gælde for juridiske dommere, skal de vel også gælde domsmænd. Vi har ganske vist hidtil anset det for en dyd, hvis domsmændene udgjorde et noget bredere udsnit af befolkningen end i dag.

Men man har som bekendt et standpunkt, til man tager et nyt. Og man kan jo ikke forlange, at almindelige mennesker, der møder i byretterne, skal kunne se forskel på domsmænd og juridiske dommere.

Det er kun i de højere retter, at de juridiske dommere og de juridiske partsrepræsentanter bærer kappe.

Men det kan naturligvis indføres for alle. En bekostelig affære, der ikke fjerner hovedbeklædningen. Det gør ikke engang parykkerne.

Selv om man altså ikke kan isolere spørgsmålet til et spørgsmål om de juridiske dommeres fremtræden, er det dog det vigtigste element. Det drejer sig om tilliden til domstolene. Det drejer sig om at understøtte befolkningens tro på, at dommerne er både juridisk kvalificerede og upartiske. Det er derfor helt afgørende, at den juridiske dommer besidder de fornødne kvalifikationer for netop at beklæde dette embede, som er det embede af alle, der kræver på en gang høje juridiske kvalifikationer, myndighed som retsleder og loyalitet

over for grundloven og dansk ret i øvrigt.

At denne loyalitet ikke blot skal være til stede, men være til stede på en sådan måde, at den enkelte dommer og dommerembedet og dommerstanden netop hos enhver, der møder i retten, ikke efterlader tvivl om, at disse kvalifikationer og egenskaber er til stede, sikres gennem udvælgelsesprocessen.

Allerede det juridiske studium vil naturligvis i den grad opdrage vordende kandidater i danske retstraditioner og dansk måde at tænke juridisk på, at det vil være næsten umuligt at tænke sig kandidater, der vil være i stand til at møde op med en høj eksamen, der kan kvalificere til et dommerembede, uden at de samtidig har tilegnet sig forståelsen for danske retstraditioner og dansk juridisk tænkemåde.

I øvrigt er en juridisk embedseksamen jo slet ikke den tilstrækkelige forudsætning for at blive dommer i Danmark. Dels forudsættes det, at man har nået et pænt eksamensresultat, dels at man efter embedseksamen skal igennem et længere uddannelsesforløb, før man kan søge en dommerstilling og få den.

Med den domstolsreform, der blev gennemført for et par år siden, er der tillige vendt op og ned på domstolens organisation. Det er slut med de små embeder, der besættes alene med én dommer. Retterne består nu af en lang række jurister, der påvirker hinanden og afprøver hinanden.

Og man starter selvsagt nederst i hierarkiet, medmindre man kommer fra en anden stilling på et universitet eller advokatvirksomhed, hvor man i en årrække er blevet afprøvet.

En ansøger med tørklæde på, der søger ind til danske domstole, signalerer naturligvis tydeligt, at den pågældende ansøger også tjener en anden Herre end dansk grundlov og anden dansk lovgivning. Men sådan er det jo også med de muslimer, der går uden tørklæde, eller muslimske mænd. Og også kristne tjener en anden Herre end lovgivningen.

Men er det så overhovedet noget problem at ansætte kvindelige dommere med tørklæde, når vi i generationer uden videre har ansat ivrigt troende kristne ved domstolene?

Ja, der er en meget afgørende forskel, og den beror på den fundamentale forskel på islam og luthersk kristendom i et demokrati. Hvor islamisk ret nemlig foreskriver både den religiøse og den verdslige lovgivning, forudsætter kristendommen efter reformationen, at der netop skelnes mellem kristendom og verdslig lovgivning.

Luther lærte os at skelne mellem de to regimente, det verdslige og det kirkelige. Luther forudsatte, at det verdslige regimente holder sig til at sørge for at opretholde ro og orden. Brister den forudsætning, fordi f.eks. det danske Folketing ligesom i diktaturer begynder at lovgive for den enkeltes sindelag, så brister både Luthers og Grundtvigs forudsætninger. For så må den kristne gøre oprør.

Men holder magten sig fra at befatte sig med undersåtternes tro og sindelag, og skelner magten altså mellem lov og evangelium og holder sig til loven, så er det en kristen pligt at overholde loven. Jesus gjorde netop oprør mod lovreligionen. Han vendte sig stærkt imod tanken om, at lovgerninger kunne føre til frelse. Det eneste, det kristne menneske kan håbe på, er syndernes forladelse. Ingen lovgerning giver frelse, endsig en orkesterplads i Paradiset. Gud alene bestemmer frelsen. Mennesket skal passe sit embede her i livet som medmenneske og samfundsborger. Grundtvig vendte sig i forlængelse heraf stærkt imod en statsmagt, der ikke overlader det frirum til borgerne, hvor borgerne f.eks. frit kan tro, tænke og tale.

For muslimerne er frelsen ved lovgerninger derimod en del af troen. Den enkelte skal for frelsens skyld iagttage forskellige regler, der i lande uden religionsfrihed gennemtvinges for alle. For nogle muslimer betyder reglerne f.eks. for dem, at de derfor mener, at de skal bære tørklæde. Men det gælder ingenlunde alle, der betragter sig som muslim.

I Danmark er mange på grund af den lutherske tradition skeptiske over for muslimer, der set fra et luthersk synspunkt både synligt og usynligt blander religion og lovgivning.

Spørgsmålet er, om tørklædet på forhånd diskvalificerer en dygtig kvindelig jurist fra at blive dommer.

Svaret er ikke så let. Forenkede svar bør helt skrottes som useriøse. Det her afhænger på en gang om at bevare vore frihedstraditioner for religionsfrihed og anden frihed og på samme tid at tage vare på, at vore frihedstraditioner ikke ender i deres modsætning, fordi vi i frihedens hellige navn ansætter en, der bekæm-

per vore frihedstraditioner. Men den risiko er på den anden side altid til stede hos alle ansøgere.

Masser af muslimer har for længst forstået at forene demokrati og islam, medens andre, der slet ikke er muslimer, kan være fanatisk mod det danske samfund og alligevel forsøge på skrømt at kvalificere sig til en dommerstilling.

Derfor kan man sige, at ansøgere, der ønsker at blive f.eks. dommere og politifolk, hvor upartiskhed er afgørende, nødvendigvis må underkastes en slags sindelagskontrol.

For den muslimske kvinde, der bærer tørklæde, gælder det, at hun derfor må finde sig i at blive udspurgt. Hendes kvalifikationer afhænger som alle ansøgere til dommerembedet også af hendes egne holdninger og af, hvordan hun med rimelighed kan forventes at blive opfattet af de forskellige aktører, der møder i retten.

En kvinde, der bærer muslimsk tørklæde, signalerer ikke kun, at hun er muslim, men at hun ønsker at omverdenen skal se, at hun følger bestemte regler, der er anderledes end de danske omgangsformer.

Der er masser af job, som en pige med tørklæde kan og bør kunne bestride. Den usmagelige generelle hetz mod tørklæder medfører alene, at flere piger tager tørklædet på. Ja, det påstås, at der er kvinder, der i hjemlandet ikke bærer tørklæde, men som tager det på, når de kommer til Danmark for at demonstrere, at de netop ikke er undertrykte, men netop ønsker at demonstrere, at de ikke vil ligge under for den danske hetz.

Hvis man kender menneskene, forstår man det jo godt. Det er en ældgammel menneskelig erfaring, at stærke personligheder ikke finder sig i undertrykkelse. Derfor føler de trang til at demonstrere deres ret og evne til selvstændighed. Nogle muslimske danske piger tager derfor tørklæde på, på samme måde som deres medsøstre med eller uden tro f.eks. for hundrede år siden begyndte at cykle og oven i købet i bukser. Det førte i mange år til, at nogle virksomheder forbød kvinder at gå i bukser og have ærme i blusen, hvis de ville bevare jobbet.

Med det muslimske tørklæde i retten kan det imidlertid være meget anderledes end bukserne og cyklerne, fordi den enkelte kvinde signalerer offentligt, at hun også følger religiøse regler, som er demokratiet fremmede. Hun går med tørklæde, fordi hun følger islamiske regler. En kristen, der går med kors følger derimod ikke religiøse regler.

Derfor må man forudsætte, at en ansøger til et dommerembede, og som bærer tørklæde, må finde sig i en indgående samtale med ansættelsesmyndigheden om tørklædet. Vil hun bare provokere, ender samtalen nok med, at hun enten lægger tørklædet eller må gå med uforrettet sag.

Fastholder hun retten til at beholde tørklædet, vil hun være nødt til både at argumentere religiøst og politisk. Og det strider mod danske retstraditioner og dansk demokrati, der netop har den klare skelnen mellem lov og evangelium som forudsætning.

Netop den kristne forudsætning sætter det enkelte menneske frit til at tjene både Gud og staten. Bibelen er ikke en lovbog, og luthersk kristendom forudsætter netop, at det er staten, der fastsætter de verdslige love, som dommerne skal dømme efter, hvorimod muslimen med tørklæde signalerer som nævnt, at hun er undergivet andre love.

Om muslimer trods opvækst i en helt anden retstradition og trods tro på en lovreligion, der ikke kan skelne mellem religion og politik, alligevel kan være loyale mod danske traditioner, kan man ikke uden videre udelukke, hvis en pige først er gået gennem det juridiske studium og anden uddannelse efter eksamen. De fleste muslimer fungerer godt i det danske samfund og føler sig som danske og som demokrater. Men de bør betænke, at det ikke er så ligetil at blive accepteret som dommere.

Antallet af juridiske kandidater med tørklæde og hele udvælgelsesprocessen betyder, at dommeraspiranter med tørklæde ud i en længere fremtid vil udgøre et meget lille antal.

Ud over den møjsommelige udvælgelse, der ligger i ansættelses- og udnævnelsesproceduren, er det værd at hæfte sig ved, at det for dommere er helt umuligt at arbejde på skrømt.

Dommere arbejder i meget høj grad i offentlighed. Det var Grundtvig, der fik offentlighedskravet ind i grundloven. Domme afsiges i offentligt retsmøde.

De afsagte domme granskes både af de overordnede retter, af anklagere, af advokater og andre jurister og journalister. Det er ganske vist, at der på forhånd vil blive lagt ekstraordinært meget mærke til de domme, en dommer med tørklæde afsiger. Og hun vil på forhånd selv være meget bevidst om, at hendes domme vil blive vendt og drejet i langt større omfang end alle andre dommers afgørelser.

På den baggrund og ikke mindst på grund af den kontrol, som offentligheden altid har udøvet af domstolene, må man have lov til at spørge, om ikke det mest rimelige ville være, at den tillid, vi danske med rette har til domstolen, nu også bør manifestere sig i, at vi fortsat viser tillid til, at domstolene selv kan finde ud af, hvem der bør kunne udnævnes til dommere.

[Tekst 7.5]

Den, der lever ”skjult”, lever i fred

Kristeligt Dagblad 19. juli 2008

Religion i det offentlige rum

Af Overrabbiner Bent Lexner

Efter som 17-årig at have tilbragt et års tid i Israel kom jeg hjem og var meget præget af de oplevelser, jeg havde haft, og ikke mindst de oplevelser, jeg havde haft ved pludselig at tilhøre en religiøs majoritet. I Israel behøvede jeg ikke hver dag at forklare, hvad jeg spiste, og det var blevet helt naturligt for mig at lade min kippah – kalot – være på hovedet, også når jeg var ude i byen. Så kom jeg igen til Danmark, og jeg husker tydeligt, at jeg skulle ud i byen med min far. Vi gik ind på en restaurant, og da sagde min far til mig: ”Hvis du ikke tager den kalot af, så går jeg hjem.” Jeg tog den af i respekt for min far. Hos mine forældre var man ikke vant til at skilte med sin religion. Religionen kunne man have derhjemme, men man skulle ikke skille sig ud fra mængden, når man var uden for hjemmet.

Jeg tror, at man kan betegne min opdragelse som præget af det jødiske samfunds almindelige opfattelse af, at levede man ”skjult”, levede man i fred. Inden for jødiske kredse ville man her tale om en form for diasporakompleks, uden at dette ord egentlig skal opfattes som noget negativt. Dengang var det ikke almindeligt, at unge jøder markerede udadtil, at de var jøder, og det levede vi vel egentlig meget godt med.

Men en ny generation voksede op, og den mente, at man godt kunne skille sig ud fra mængden, blandt andet med kalotten, og sådan har det været i en generation. Men i dag er billedet desværre ændret. Nogle af de unge indvandrere af anden etnisk herkomst har svært ved at forstå, at jøderne i Danmark ikke er repræsentanter for Israel og ikke er aktører i mellemøstkonflikten.

Jeg har åbenbart også på et tidspunkt haft trang til at trække religionen ud i det offentlige rum. Jeg ved ikke helt hvorfor, men måske har det noget at gøre med idéen om ”retten til at være anderledes.” Når der i øvrigt tales meget om religion i det offentlige rum, er det min klare opfattelse, at en religion, der lægger vægt på ritualer, som udgangspunkt er mere synlig for omverdenen end en religion, der først og fremmest baserer sig på tro. Tro er noget meget personligt, medens ritualer jo tit og ofte kalder på en handling, der gøres sammen med andre.

Derfor mener jeg også, at hvor protestantismen specifikt fokuserer på det enkelte individ, fokuserer islam og jødedommen på fællesskabet i det pågældende trossamfund. Måske er dette årsagen til de ofte meget negativt ladede indlæg i medierne omkring islam. Måske har vi gammeldanskere – tilgiv mig udtrykket – svært ved at forstå, at nogle menneskers daglige tilværelse handler om at indgå i et religiøst fællesskab.

Jeg har fulgt diskussionen inden for den danske folkekirke om, hvorvidt kristendommen er til stede i det offentlige rum. Jeg har blot en enkelt kommentar til dette. Som nygift boede jeg i en lille lejlighed på Østerbro dør om dør med en kirke, og jeg kan godt garantere, at når klokkerne ringede, var det i alt fald klart for mig, at kristendommen var til stede i det offentlige rum.

Man kan naturligvis spørge, hvordan det kan være, at denne diskussion først er blevet aktuel i de seneste

år med en større muslimsk indvandring, når den ikke har været bragt på banen i løbet af de 400 år, der har boet jøder i Danmark? Hvilken forskel er der på den tidligere indvandring af jøder og den nuværende indvandring af muslimer?

Først og fremmest har det naturligvis noget at gøre med antallet. Der har aldrig været mange jøder i Danmark, og jøder har altid lagt vægt på at integrere sig så meget som muligt i det omgivende samfund. Det hænger vel også sammen med, at kendskabet til islam hos den almindelige dansker har været meget ringe, hvorimod man har haft en opfattelse af, at man kendte noget til jødedommen, og dette kan alene være en årsag til frygt.

Men først og fremmest tror jeg, det har noget at gøre med det før omtalte jødiske diasporakompleks. Vi har 2000 års historie i ryggen som et folk på flugt. Vi har erfaring i at være fremmede. Det er ikke noget, jeg ønsker for andre folkeslag, men i jødisk forstand har det i mange tilfælde vist sig at være en god ballast. [Tekst 7.6]

Måder at møde andre på

I religions- og missionsteologien opererer man med forskellige måder at møde andre på - man kan overveje argumentationen herfra og overføre den på det helt dagligdags møde med mennesker med anden tro eller kultur.

Tolerance

I enhver tolerance-tænkning er der indbygget et asymmetrisk magtforhold. Det er den stærke, der tolererer den svage. Det giver mening. Det er straks vanskeligere at forlange, at den svage skal tolerere den stærke. Og man kan spørge, om der i

tolerancen ikke ligger indbygget en tilbøjelighed til ligegyldighed overfor den anden. Man accepterer tilstedeværelsen af et andet menneske, et andet livssyn, en anden religion eller ideologi, men forholder sig ellers neutralt. »De skal også have lov til at være her,« siger man. Men tager den tolerante den anden strengt taget

alvorligt? Det er neutraliteten, der dominerer. Dette er i orden, når det drejer sig om statens og de offentlige myndigheders holdning til de forskellige religioner. Men den slår ikke til på det mellemmenneskelige plan. Da er den tolerante holdning forstået som en neutral indstilling til andre udtryk for ligegyldighed. Og tolerant i den betydning kan kirken i hvert fald ikke være med sin missionsforpligtelse.

Kristne vil forkynde evangeliet, så det overbeviser, og det betyder at gå ind i en meningsbrydning med andre menneskers overbevisninger.

Respekt

I respekten ligger en højere grad af værdsættelse af et andet menneskes meninger, livssyn eller religion. Man respekterer det menneske for at have dem, selvom man ikke deler dem, men man forbeholder sig, at man selv er af en anden og måske bedre mening. Selvom respekt kan og altid bør være gensidig, er den alligevel i sit væsen ensidig, orienteret ud fra den, der ser. I den betydning kan kristen mission i allerhøjeste grad være respektfuld. Det er mange af de forskellige missionsteorier og -teologier eksempler på. Men respekterer den respektfulde virkelig den anden som det anderledes menneske, det er?

Anerkendelse

Hverken tolerancen eller respekten bryder for alvor med »demog-os-strukturen.« Der skal mere til, og det »mere« ligger i anerkendelsen. Med rette er der blevet gjort opmærksom på, at en væsentlig side af anerkendelse ligger på det følelsesmæssige plan. I anerkendelsen ligger der en grundlæggende accept af det andet menneske som menneske. Nuvel, man kan begrænse sin anerkendelse. Man kan f.eks. anerkende et menneske for dets intelligens, dets skønhed, dets musikalitet, dets tekniske snilde, men så er spørgsmålet da også, om man for alvor har anerkendt det. Man har kun anerkendt det andet menneske for en side af det, men ikke det andet menneske som sådan. Ens anerkendelse har netop ikke været helhjertet...

Helt afgørende er her måden, på hvilken missionsforpligtelsen føres ud i livet. Jeg vil vove den påstand, at anerkendelsen som grundlæggende accept af hinanden for det, vi er, er kriteriet for den rette måde at drive mission på. Men kan man i anerkendelsen af det andet menneske holde vedkommendes religion, tros- overbevisning, livsanskuelse og holdninger udenfor? Det kan man selvfølgelig ikke, fordi de er en integreret del af dette menneskes væren, ja - kan være - selve grundlaget. Og heri ligger udfordringen til den kristne missionsforpligtelse. Hvordan forene det at formidle et budskab, som for en selv er livsafgørende, med sin

anerkendelse af det andet menneske og dermed også dette menneskes tro eller overbevisning som livsførende for det?

[Tekst 7.7]

Professor dr. teol. Theodor Jørgensen

Mission og dialog. Ny Mission nr. 9, 2006, side 48f

Metodeovervejelser

To læsestrategier

Det kan være en god øvelse for eleverne at gøre sig bevidst, hvilken måde vi umiddelbart læser teksterne på. Når det gælder religiøse tekster og tekster om religion, vil der ofte melde sig én af to læsemåder.

1. For nogle elever vil det være naturligt at vælge en læsestrategi, der ligger tæt på en klassisk, religionskritisk læsemåde: Her læses religiøse tekster som et udtryk for menneskers forestillinger, der altid vil kunne reduceres eller analyseres til et udtryk for eller projektioner af menneskets behov for forklaring, trøst, autoritet og tryghed.

Læsemåden kan kaste mange gode indsigter af sig, men er "sagsfremmed" i den forstand, at forfattere og brugere af teksterne ofte ikke helt og fuldt vil kunne se sig selv afspejlet og forstået af analysen.

2. Andre elever vil umiddelbart gribe til en eksistentiel læsning. Man antager på forhånd, at religiøse tekster kan formidle erkendelser, der taler direkte ind i ens egen livsforståelse, og som eventuelt kan udvide den eller vække til modsigelse ud fra ens egen forståelse. En sådan læsestrategi er i overensstemmelse med sin sag, men er til gengæld i større risiko for indlæsning af egne meninger, og for at læserens forudforståelse kommer til at spærre for forståelse af teksten. Når det går bedst under denne tilgang bliver forståelse af en tekst en proces, hvor ens eget forståelsesgrundlag hele tiden bliver sat under diskussion.

Ideer til praktisk, metodisk tilgang

Undersøg teksterne for:

1. Højeste norm

I de fleste af teksterne er det relevant at spørge efter hvilken højeste norm, teksten orienterer sig efter. Dog er det ikke altid muligt fuldt ud at bestemme normen i den enkelte tekst.

Eksempler på anvendte "højeste norm" i teksterne:

- Gud – kendes enten gennem åbenbaret sandhed eller indre vished
- Individuel frihed / menneskeret
- Sundhed
- Næstekærlighed (evt. fjendekærlighed)
- Medborgerskab / demokrati
- Kærlighed til fædrelandet ("stammen")
- En teologisk/politisk/kulturel tolkningstradition
(Her kan yderligere spørges: hvilken norm relaterer traditionen til?)

2. Interesse

Hvilken "interesse" ligger bag teksten?

Er der formuleret åbenlyse, klare mål, eller kan de aflæse implicit i teksten?

Er der en skjult eller underliggende interesse?

3. Forholdet til den anden, eksterne part

Teksterne opererer mere eller mindre med en underforstået anden part. Da materialet "Tørklæde, tro og tolkning" er en sag mellem islam og kristendom, er de to parter de to religioner – eller kulturer, der relaterer til dem.

I religionsteologi vedrørende religionsdialog arbejder man undertiden med tre begreber som mulige idealer for religionsmødet: tolerance, respekt og anerkendelse. Og der kan naturligvis i religionsmødet være tale om det modsatte: fordømmelse, afvisning og foragt.

For nogle tekster der det derfor muligt at overveje om holdningen bag en tekst er præget af:

- Tolerance
- Respekt
- Anerkendelse

Læs tekst 7.7 "Måder at møde andre på"

4. Forholdet til en intern part

I materialet "Tørklæde, tro og tolkning" er der ofte også en part indenfor forfatterens egen kultur/religion. Det er naturligvis vigtigt at gøre sig klart hvem, der sigtes til, og hvad en eventuel uenighed handler om. Der er internt i kristendom og islam store forskelle i synet på moral, forholdet til kultur og politik, og på hvordan man kan eller må fortolke henholdsvis bibel og koran. Det forhold gør, at man også altid skal overveje om en tekst er "mainstream" i forhold til dens egen religion, og om en tekst har et eksplicit eller underforstået internt anliggende

Brug af materialet i studiegruppe en i sognet eller anden kirkelig sammenhæng

Materialet er udviklet i forbindelse med en række samtalecaféer om islam og kristendom på gymnasier. Det kan imidlertid også bruges i kirken.

Hvorfor arbejde med tørklædet i kirkelig sammenhæng?

Det muslimske tørklæde er et af de mest synlige symboler på islam, vi møder i en dansk sammenhæng. Kirken er tydeligt til stede i det offentlige rum i Danmark; synlige og tydelige kirkebygninger ses overalt, og morgen og aften fyldes det offentlige lydrum af klokkeklang. Men den kristne kirkes levende sten, de kristne mennesker, skiller sig ikke ud med markante tegn. Det gør i det mindste nogle muslimske kvinder. En vej ind i at forstå hinanden er naturligvis at prøve at forstå de forhold, hvor man giver sig tydeligt til kende. Skal en kristen forstå muslimer og islam, er det oplagt at begynde med tørklædet. (Skal omvendt en muslim forstå kristendom i hvert fald i Danmark og den gamle, kristne verden, er det tilsvarende rimeligt at begynde med at forstå, hvad der ligger i selvfølgeligheden i kirkernes og klokkernes tilstedeværelse, og hvordan det centrale i kristen tro skal forstås i forhold hertil).

Her følger en opdeling af materialet i tre temaer. I en studiegruppesammenhæng vil det være en god idé først at læse hele materialet igennem. Herefter kan der afsættes 2 til 4 samtalerunder (aftener) om emnet. Alternativt kan inddelingen være disposition for en overordnet gennemgang af materialet på 2-3 timer i en større sammenhæng. Vælges denne metode, er det vigtigt med god tid til samtale.

1. Koranen og tolkninger af koranen
2. Bibelteksterne
  - 2a Kristen tro og fordringer til den enkelte. Forholdet mellem mand og kvinde
  - 2b Kristen tro – samfund og politik
3. Kirkens opgave – mission eller?

1. Korantekster og tolkninger af koranen

Teksterne i tekstgruppen "Koranen" giver den basis, som muslimer forholder sig til. Det er muligt at se en lille forskel i motivationen i de to hovedtekster. Den første [tekst 2.1] er umiddelbart udsprunget af nødvendigheden af at regulere kønsdriften, den anden [tekst 2.2] taler også om signalværdien af tørklædet, kvinderne skal kendes på det.

Hvordan tolkes disse steder så af muslimer? Teksterne i tekstgruppen "Kvindesyn og seksualitet" belyser det. Først og fremmest viser de, at muslimer forholder sig forskelligt til brug og tolkning af tørklædet.

Bibelteksterne

At forstå sig selv og sit kan være et godt og nødvendigt grundlag, for at kunne forstå de andre. Bibelteksterne er placeret forrest i materialet, og det kan måske undre i et materiale om tørklædet som symbol. Men det har flere gode grunde:

1. Den helt almene grund: kristendommen er en del, også af det mere eller mindre sekulære Danmarks kulturgrundlag, og spiller dermed ind i bl.a. den måde vi tolker mødet med andre religioner og kulturudtryk.
2. Dernæst en særlig grund: For den kristne er Det nye Testaments tekster mere forpligtende end andre

tekster. For de færreste kristne i vores kulturkreds er de normative på samme måde, som koranens tekster er det for mange muslimer. Det ligger i den kristne forståelse af åbenbaring, hvor det er Jesus Kristus selv der er åbenbaringen, og ikke bibelteksten. De forskellige tekster er forskellige menneskers vidnesbyrd om denne åbenbaring, og man må i arbejdet med teksten medtænke at deres forståelse (deres genfortælling eller teologiske og etiske tolkning) i sagens natur er tids- og personbetinget. Sådan må det være, når åbenbaringen er en person og en begivenhedsrække i tiden eller historien. Men samtidig har vi ingen anden adgang til den historiske åbenbaring end gennem de første vidner, og derfor er der ingen andre kilder, der er vigtigere. (NB: Der er dog kristne (og uden for vores kulturkreds er det måske de fleste), der mener, at Gud ved Helligåndens virke i vidnerne sikrede vidnesbyrdet mod historisk-personlig betinget vilkårlighed). Arbejdet med selve bibelsynet trænger sig på netop i mødet med islam, hvor skriften, Koranen, er den afsluttede og fuldstændige åbenbaring. (Suppler eventuelt med tekst vedrørende åbenbaringen muslimsk og kristent forstået hentet fra Bibelen i Religionsmødet (Bibelen i Religionsmødet er et online materiale på www.religionsmoede.dk med tolkninger af centrale bibeltekster om religionsmødet). Man kan på baggrund af nærværende materiale overveje hvor lidt udsagn fra Det nye Testamente anvendes som afsæt for en stilningtagen i dag; – der refereres snarere til langt senere trostolkninger som Luthers og Grundtvigs.

2. Kristen tro og fordringer til den enkelte. Forholdet mellem mand og kvinde

Man kan diskutere, hvad der er Paulus' sigte i tekst 1.1 – også på samme måde Timotheusbrevets [tekst 1.2]. Er der tale om et ønske om at beskytte kvinden eller bestemme hendes plads? Derefter kan man diskutere, om det er normerende for os i dag. [tekst jfr. tekst 4.14].

De øvrige tekster fra Det nye Testamente lægger op til en samtale om forholdet mellem en regeletik og en sindelagsetik. Muslimer fremfører af og til det synspunkt, at der er en grundlæggende hvile i at tro på, at man i koranen har Guds tilstrækkelige og præcise vejledning for sine handlinger, og at mennesket er i stand til at følge vejledningen [jfr. tekst 2.6] – hvordan forholder det sig i kristendommen? (inddrag evt. tekst 1.1: Den grundlæggende basis for et menneskes kærlighed til andre ligger i Guds ubetingede kærlighed til os). At man ikke for entydigt skal trække en kristen, protestantisk forståelsesramme ned over islam kan en korantekst [tekst 2.5] give anledning til at overveje. (I øvrigt kan man også her inddrage Bibelen i Religionsmødet.

Forholdet mellem frihed, kærlighed og hensyn kan diskuteres ud fra teksterne 1.7 – 1.10.

Både under tekstgruppen "Bibelen" og under tekstgruppen "Koranen" bringes der nogle tekster om skilsmisse. De belyser ikke tørklædespørgsmålet, men spørgsmålet om synet på kvindens plads.

3. Kristen tro – samfund og politik

Kirke- og integrationsminister Birthe Rønn Hornbechs kronik [tekst 3.2] (tekstgruppen "Dommerembede og tørklæde") blev igangsættende for de politiske konsekvenser af domstolsstyrelsens notat [tekst 3.1] og Dansk Folkepartis Burka-plakat [tekst 3.3]. Den kan læses for dens synspunkter på forholdet mellem tro og samfundsmæssig interaktion (i politik, jura osv).

I kirkelig sammenhæng er oplagt at diskutere BRHs erklærede protestantiske syn, med den forhåndsindrømmelse at forholdet mellem kirke og stat, tro og politik, evangelium og lov er en meget kompleks sag. Man kan spørge om BRH forenkler sagen for meget. Forenkler og mangler hun nuancer i forhold til både islam og kristendom? Man kan dykke ned flere steder i kronikken. Et sted (tekst 7.5, kronikkens sidste side) hedder det: "[Den enkelte kvinde] signalerer offentligt, at hun også følger religiøse regler, som er demokratiet fremmede. Hun går med tørklæde, fordi hun følger islamiske regler. En kristen, der går med kors, følger derimod ikke religiøse regler." Udsagnet kan i og for sig understøttes af læsningerne i tekstgruppen "Bibelen" om regeletik. Men man kunne også som tankeeksperiment fortsætte BRHs sidste sætning: "...men en kristen, der går med kors, følger et sindelag formet efter en ret bestemt model – Jesus Kristus". Og så kan man spørge, kunne det sindelag ikke være lige så betænkeligt for netop en dommer, som en muslims tro? Det kan kræve inddragelse af yderligere materiale, men en diskussion af, hvad det betyder for den kristne at give Gud, hvad Guds er, og kejseren, hvad kejserens er, er relevant her. Og har man ligefrem muslimer i studiegruppen, kan man måske spørge, hvad det ville betyde hvis en muslim sagde: Giv Gud hvad Guds er, og kaliffen hvad kaliffens er – og spørge om der kan tænkes en modsætning.

Dernæst kan man læse teksterne i afsnittet "Politiske aspekter" og blandt andet notere sig at præsterne, der ytrer sig, uanset om de er for eller imod friheden til at bære tørklæde, ikke argumenterer religiøst, men sekulært. Kunne man argumentere anderledes – fx ud fra et WWJD, som det hed på amerikansk i 80'erne (What Would Jesus Do), – her kan supplement fra "Bibelen i Religionsmødet" igen komme i betragtning, hele temagruppen "Jesu forkyndelse og praksis".

En særlig vinkel på spørgsmålet om tro og politik og især stat/nation og kirke kan åbnes ved læsning af konklusionerne på forskningsprojektet Veil [tekst 6.10]

4. Kirkens opgave – mission eller?

I kirkelig sammenhæng kan det være oplagt at spørge videre: Hvordan skal vi som kirke møde mennesker med anden tro. Udsnittet af en artikel af Theodor Jørgensen, "Måder at møde andre på" er velegnet som grundlag for en samtale [tekst 7.7]

Kilder og andre referencer

En tak til lektor Else Lund Jørgensen, Rosborg Gymnasium, for hjælp med researchen især mht. til tekster om kvindesyn og seksualitet.

Tørklædesagen er på ingen måde en ny sag:

Se Mogens S. Mogensen: From Cartoon Crisis to Headscarf Row, 2008. Om tørklædesagen som den formede sig omkring Asma Abdol-Hamid, som bebudede at hun i givetfald ville bære tørklæde i Folketinget (2006)

Tekstoversigt

Fortegnelse over de anvendte tekster – med reference til eventuel fuld tekst på internettet.
På www.religionsmoede.dk findes oversigten, sådan at der kan klikkes direkte videre fra linket.

Basistekster: Bibelen

1.1 Kvinder skal have hovedet tildækket... Manden er kvindens hoved .. enhver kvinde, der beder eller taler profetisk med utildækket hoved, bringer skam over sit hoved..

1. Korintherbrev 11,3-16

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?1kor11,3>

1.2 Det kommer ikke an på at være mand eller kvinde...for I er alle én i Kristus

Galaterbrevet 3,27-29

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?gal3,27>

1.3 Kvinder skal være ærbart klædt...ikke prangende klædt, deres pynt skal ikke være kunstfærdige håropsætninger og guld eller perler eller dyrt tøj

1. Timotheusbrev 2,9-10

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?1tim2,9>

1.4 Ærbarhed i Gammeltestamente

Kilde Gads Danske Bibelleksikon, > beklædning

1.5 Jødedom

Kilde: Gads Danske Bibelleksikon, > beklædning

Bibelen: Etske begrundelser og motivation:

1.6 Gud har elsket os...så skylder vi også at elske

1. Johannesbrev 4,10-11

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?1joh4,10>

1.7 Alt er tilladt...men ikke alt er gavnligt.. men jeg skal ikke lade noget få magt over mig .. legemet er ikke til utugt..

1. Korintherbrev 6,12-20

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?1kor6,12>

1.8: Alt er tilladt... søg det bedste for andre

1. Korintherbrev 10,23-33 og 11,1

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?1kor10,23>

1.9 Sabbatten er til for menneskets skyld

Markusevangeliet 2,27

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?mark2,23>

1.10 Alle bud kan sammenfattes i "Du skal elske din næste"... Kærligheden er altså lovens fylde

Romerbrevet 13,8-10

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?rom13,8>

1.11 Livets og dødens vej... Hvis du holder Herrens befalinger skal du leve og blive talrig

5. Mosebog 30,15-16

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?5mos30,15>

1.12 Den der kaster et lystent blik... har allerede begået ægteskabsbrud (Jesu bjerprædiken)

Matthæusevangeliet 5,27-28

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?matt5,27>

1.13 Om skilsmisse

Fra Jesu bjergprædiken: Enhver der skiller sig fra sin hustru begår ægteskabsbrud

Matthæusevangeliet 5,31-32

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?matt5,31>

1.14 Om skilsmisse i menigheden. Enhver der skiller sig fra sin hustru begår ægteskabsbrud, men mellem troende og ikke-troende kan skilsmisse alligevel tillades.

1. Korintherbrev 7,10

<http://old.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm?1kor7,10>

Basistekster: Koranen

2.1 De må kun fremvise deres pryde for deres ægtemænd...de skal holde øjnene for sig selv og vogte over deres køn..

Sura 24,31

<http://islam.koranenonline.dk/102658/>

2.2 Kvinder skal trække noget af overklædningen ned. Således vil de lettest blive genkendt og ikke blive forulempet

Sura 33,59

<http://islam.koranenonline.dk/103437/>

2.3 Hadith: Abu Dawud

http://qa.sunnipath.com/issue_view.asp?HD=1&ID=514&CATE=2 eller på dansk http://www.islam.dk/print.asp?art_id=12

Koranen: Ethiske begrundelser og motivation

2.4 Det gode, I gør, vil I genfinde hos Gud. Det gode, som I lægger op til jer selv, vil I genfinde hos Gud

Sura 73,20

<http://islam.koranenonline.dk/105411/>

2.5 Gør godt, ligesom Gud har gjort godt mod dig... ligesom Gud har gjort godt mod dig!

Sura 28,77

<http://islam.koranenonline.dk/103169/>

2.6 Retledt af deres Herre. De er retledt af deres Herre, og dem vil det gå godt.

Sura 31,3-5

<http://islam.koranenonline.dk/103314/> ff

2.7 Fromhed ikke ydre adfærd, men at man tror, at man giver, at man beder. Fromhed er ikke, om I vender jeres ansigt mod øst eller vest...

Sura 2,177

<http://islam.koranenonline.dk/99998/>

2.8 Om skilsmisse (Fra Sura 2)

- 228 Graviditet og skilsmisse
<http://islam.koranenonline.dk/100049/>
- 229 Varsling af skilsmisse
<http://islam.koranenonline.dk/100050/>
- 230 Ved endegyldig skilsmisse
<http://islam.koranenonline.dk/100051/>
- 241 Krav på underhold
<http://islam.koranenonline.dk/100062/>

Dommerembede og tørklæde

3.1 Notat om adfærd.. (Domstolsstyrelsen)

Som fælles retningslinje gælder det, at der ikke er noget til hinder for, at ansatte ved Danmarks Domstole kan bære tørklæde, turban eller lignende hovedbeklædning

<http://www.domstol.dk/om/Nyheder/oevrigenyheder/Documents/Notat%20om%20adfærd%20og%20per->

sonlig%20fremtraeden%20ved%20Danmarks%20Domstole.pdf

3.2 Dommertørklæde og de to regimenter Birthe Rønn Hornbechs kronik. Hele kronikken findes i det trykte materiale Tørklæde, tro og tolkning s. 16 f. (Bilag) Åbn pdf-udgave.
<http://politiken.dk/debat/kroniker/article508110.ece>

3.3 Burka-klædt dommer

Billeder findes her:

<http://blog.politiken.dk/engelbreth/2008/05/03/jp-inspiration-df-propaganda-og-s-medloeberi/>

3.4 De usynlige tørklæder (Beth Grothe Nielsen)

...om de fordømme der ikke kan ses på ydre symboler

<http://www.information.dk/160867>

3.5 Det indre tæller, ikke det ydre (Jurastuderende Erhan Kilic)

<http://www.religion.dk/artikel/288034:Synspunkt--Retssalen-boer-afspejle-samfundet>

3.6 Biskop ligeglad med hovedbeklædning (Elisabeth Dons Christensen)

...vigtigt at have tillid til medborgere med en anden religiøs baggrund...

<http://www.berlingske.dk/article/20080514/politik/705140077/>

3.7 Låg på tørklædesagen

Birthe Rønn Hornbech samstemmer: Hun er ikke i tvivl om at justitsministeren kan lave et lovforslag, som hun bliver bedt om..

<http://www.dr.dk/NETTV/Update/2008/05/20/194153.htm>

3.8 Kom ud af skabet med et forbud

En dommer iført burka ligger ikke nødvendigvis ude i en fjern fremtid. Stregen skal slås nu...Pia Kjærsgaard

http://www.danskfolkeparti.dk/Pia_Kjaersgaard_Kom_ud_af_skabet_med_et_forbud.asp

3.9 Æresdrab og sharia

Islam, kristendom og det moderne, Tiderne Skifter, 2004, side 117

Kvindesyn / seksualitet

4.1 Blufærdighed, beskyttelse eller underordning (Sherin Khankan)

..hvorfor ikke opdrage vores drengebørn, således at kvinden ikke skal beskyttes..

<http://www.religion.dk/artikel/135826>

4.2 Forbud er overgreb

<http://www.kvinderforfrihed.dk/?p=46>

4.3 Tørklæde eller ej (Aminah Tønnsen)

Egen oplevelse af at gå med tørklæde. I dag bruger jeg kun tørklæde under bøn og når vejret indbyder til det

http://www.islamstudie.dk/boeger_cocktail.klaededragt.htm

4.4 Den lilla ble

Det at skjule sit hår blev også opfattet som frigørende.

<http://www.information.dk/127299>

4.5 Catinet: 66% muslimske mænd mener ikke, tørklædet er vigtigt... tørklædet er blevet et hadeobjekt.

Citeret efter http://avisen.dk/muslimske-kvinder-vaelger-selv-toerklaedet_10013.aspx

4.6 Koranen skelner mellem rene og urene kvinder via tørklædet

Hvis nogen påstår, at dette kan tolkes billedligt, så er det samme som at tolke Koranen efter sit eget forgodtbefindende. Imam Abu Laban

<http://www.kristendomislam.dk/artikler.asp?PgID=1433>

4.10 Feministers fokus på sløret er forfejlet

Det er ikke mere relevant at smide sløret end at smide bh'en

<http://www.information.dk/156799>

4.11 Unge har brug for et tørklædeforbud - Shiva Farahmand: For at kunne give børn et frit liv uden religiøs og politisk hjernevask og indoktrinering, må samfundet sætte grænser

www.his2rie.dk

4.12 Lad kvinderne få lidt ro

..unge muslimske piger er ikke undertrykte og kuede, men godt på vej til at finde en dobbelt identitet i det danske samfund.. Palæstinensisk sexolog Amneh Hawwa.

<http://www.berlingske.dk/article/20040205/danmark/102050427/>

4.13 Forbyd tørklæder

...der er en række sundhedsmæssige skadevirkninger af tildækningen. Læge Nina Hannover Bjarnason.

<http://www.kvinderforfrihed.dk/?p=53>

4.14 Kristendommen fastfryser ikke en bestemt tids normer

...at tørklædet skulle være en obligatorisk del af kristendommen, fordi Paulus i et brev til korintermenigheden giver kvinderne det råd at gå med slør, det er en fejltolkning af dimensioner. Sognepræst Katrine Winkel Holm

http://respublica.dk/2005_artikler/formoerkelse.htm

4.15 Rodløs efterligning af kristne nonner

Til forskel fra kristendommen har islam ingen kirke, ingen klasse af gejstlige, ingen nonner. For at være muslim rækker det at acceptere, at der kun er én Gud. Halit Refig, tyrkisk intellektuel

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/289409:Udland--Kvindes--turban--er-tegn-paa-oproer-mod-Ataturk>

4.16 A modest woman is a beautiful woman

Our collection of one-of-a-kind headscarves, snoods, hats and skirts will only enhance your beauty.

<http://www.modestworld.com>

4.17 On line sources for modest Clothing.

Tre bibelcitater som motto - link til adskillige kristeligt anstændige modeforretninger – og en jødisk og muslimsk

<http://www.stanosheck.com/Modesty.html>

Politiske aspekter

5.1 Tørklæde og frisind

Sagen drejer sig om, hvorvidt vi kan lide troende muslimer. Hvorvidt vi kan acceptere, at flere kulturer og religioner lever side om side her i landet? Lad os lige slå fast, at vi har religionsfrihed i Danmark. Mikael Kamber.

Leder i Jyske Vestkysten 1. juni 2008

5.2 I religionsfrihedens navn

..træffer en muslimsk kvinde den beslutning, at hun vil bære tørklæde, så skal hun her hos os være fri til det. Kronik af formand og næstformand for Grundtvigsk Forum

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/289178:Kronik--Den-danske-frihedstradition-er-truet>

5.3 Tørklæde og hagekors

Tørklædet symboliserer en totalitær ideologisk krav.. (Søren Krarup)

<http://politiken.dk/indland/article286086.ece>

5.4 DF pressemeddelelse

Dansk Folkeparti pointerer, at dette ikke er en kritik af den enkelte kvinde, som måtte bære hovedtørklæde,

<http://retsstaten.blogspot.com/2007/04/krarup-og-trkldet.html>

5.7 Værdidebatten handler om den personlige frihed som det første land i verden skal Danmark have et nationalt forbud vedtaget.. Marianne Vestager
<http://www.radikale.net/margrethe-vestager/indlaeg/2008/06/03/ugebrev-toerklaede-debat-truer-den-personlige-frihed>

Ny runde 2009

6.1 Folketingets behandling af L 98: Om dommeres fremtræden i retsmøder, 23. januar 2009
<http://www.folketinget.dk/Samling/20081/MENU/01563492.htm>

6.2 Ansatte vil have tørklæde væk fra hospitalsuniform
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/310806:Danmark--Ansatte-vil-have-toerklaede-vaek-fra-hospitalsuniform>

6.3 En læge bør vurderes på faglighed og ikke påklædning
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/311010:Leder--Toerklaedet-i-Odense>

6.4 Tørklæder på hospitaler. Neutral uniform ønskes.
De selvvalgte leveregler som for eksempel religiøs uniformering må vige for professionen, (Rachel Adelberg Johansen - talskvinde for gruppen), 21. januar 2009, [5.4]
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/311127:Debat--Toerklaeder-paa-hospitaler--Neutral-uniform-oenskes>

Spørgsmålet om dommeres ret til at bære tørklæde kommer også op:

6.5 Tørklædeforbud kan ende i retssag
Regeringens lovforslag om at forbyde dommere at bære tørklæde er et angreb på demokratiet, lyder det fra advokater, som vil lægge sag an mod staten, 21. januar 2009 Kristeligt Dagblad [5.5]
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/311175:Danmark--Toerklaedeforbud-kan-ende-i-retssag>

Kristeligt Dagblad bringer indlæg for og imod - ikke mange, og sådan ca hver anden for og imod - Fx. ét mod forbud:

6.6 Lad tørklædet være tilladt. For missionens skyld
Er Danmark ved at blive religionofobt? 22. januar 2009
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/311300:Debat--Lad-toerklaedet-vaere-tilladt--For-missionens-skyld>

og ét for tørklædeforbud:

6.7 Svar på en leder
.. det muslimske tørklæde er ikke bare "påklædning"..
Kommentar Lone Nørgaard, 23. januar
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/311387:Debat--Toerklaedet-i-Odense--Svar-paa-en-leder>

6.8 Ny lov ligner religiøst berufsverbot
FOA's formand, Dennis Kristensen, er dybt bekymret over tørklædeloven. Hvem bliver de næste? Lærere, politibetjente og sagsbehandlere?
23. januar 2009, Berlingske Tidende
<http://www.berlingske.dk/article/20090123/danmark/901230306/>

6.9 Danske domstole står under korset
Regeringen vil med et nyt lovforslag forbyde dommere at bære religiøse symboler i retten. Men har regeringen overset, at Domstolsstyrelsens - og samtlige danske domstoles - logo viser et tydeligt kristent kors? 23. januar 2009, Information
<http://www.information.dk/180456>

6.10 Forskningsprojektet VEIL
Oversigt over projektets resultater om sammenhængen mellem forbindelsen stat-kirke og holdningen til tørklæder og religiøse symboler i 8 forskellige Europæisk lande – Danmark inklusive
<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/315763:Udland--Ikke-muslimerne-bestemmer-over-toerklaederne?>

Man kan yderligere studere forskningsresultater på projektets hjemmeside: <http://www.veil-project.eu/>

Bilag: Tekster

4 interviews fra JyskeVestkysten den 1 juni 2008

Interviews med 4 muslimske kvinder om deres grund til at gå med tørklæde og hvad de vil gøre, hvis det forbydes. Chefredaktøren Mikael Kamber (i tekst 4.1) henviser til disse interviews. Findes kun i det trykte materiale: Tørklæde, tro og tolkning side 14-15 [Åbn pdf-udgaven af Tørklæde, tro og tolkning]

Dommertørklædet og de to regimenter

Birthe Rønn Hornbech, kirke- og integrationsminister. Kronik i Politiken. Hele teksten. Tekststykke 2.2 er hentet herfra.

– den kan også læses her: <http://politiken.dk/debat/kroniker/article508110.ece>

Den, der lever "skjult", lever i fred

Overrabbiner Bent Lexners erindringer om at markere sig med religiøse symboler i det offentlige rum.

Kan også læses her:

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/292301:Debat--Den--der-lever--skjult---lever-i-fred>